

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

Diplomová práce

Bc. Michala Faltová

Válečné příběhy s dívčí hrdinkou a jejich využití v hodinách
literární výchovy

Olomouc 2018

Vedoucí práce: Mgr. Jana Sladová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedené bibliografické a elektronické zdroje.

Olomouc

.....

podpis

Poděkování

Děkuji Mgr. Janě Sladové, Ph.D. za odborné vedení práce a poskytování cenných rad k diplomové práci.

Obsah

Úvod.....	6
1 Kontext druhé světové války	8
1.1 Druhá světová válka ve škole a literatuře.....	8
1.2 Druhá světová válka v historii	10
2 Výukové metody.....	14
2.1 Práce s textem	14
2.2 Skupinová práce	14
2.3 Diskusní metody.....	15
3 Vybrané knihy	16
3.1 Říkali mi Leni (Zdeňka Bezděková)	16
3.1.1 O knize	16
3.1.2 O autorce	17
3.1.3 Historický kontext knihy.....	17
3.1.4 Obsah knihy.....	17
3.1.5 Charakteristika hlavní postavy	18
3.1.6 Hlavní myšlenka	18
3.2 Zakázané holky (Hana Bořkovicová).....	19
3.2.1 O knize	19
3.2.2 O autorce	19
3.2.3 Historický kontext knihy.....	20
3.2.4 Obsah knihy.....	21
3.2.5 Charakteristika hlavní postavy	23
3.2.6 Hlavní myšlenka	23
3.3 Hitlerova dcera (Jackie Frenchová).....	24
3.3.1 O knize	24
3.3.2 O autorce	24

3.3.3	Historický kontext knihy.....	24
3.3.4	Obsah knihy.....	25
3.3.5	Charakteristika hlavní postavy	26
3.3.6	Hlavní myšlenka	27
3.4	Sophiina tajná válka (Jill Atkinsová)	28
3.4.1	O knize	28
3.4.2	Historický kontext knihy.....	29
3.4.3	Obsah knihy.....	30
3.4.4	Charakteristika hlavní postavy	32
3.4.5	Hlavní myšlenka	33
3.5	Terezínské ghetto (Veronika Válková)	33
3.5.1	O knize	33
3.5.2	O autorce	34
3.5.3	Historický kontext knihy.....	34
3.5.4	Obsah knihy.....	35
3.5.5	Charakteristika hlavní postavy	38
3.5.6	Hlavní myšlenka	39
4	Vybrané úryvky z knih.....	40
4.1	Říkali mi Leni	41
4.2	Zakázané holky	45
4.3	Hitlerova dcera.....	50
4.4	Sophiina tajná válka	55
4.5	Terezínské ghetto	62
	Závěr	69
	Seznam zdrojů	70

Úvod

Výuka dějin 20. století patří k problematičtějším tématům školní výuky především proto, že reflektuje události relativně nedávné, které ovlivnily mnoho životů a dodnes se zkušenosti a zážitky členů rodiny předávají z generace na generaci. Zároveň se jedná o období, které je dnešním žákům značně vzdálené, nikdo z nich ho již osobně nezažil a životní styl i myšlení společnosti se diametrálně odlišilo. Při výuce je tedy třeba zohlednit žákovy prekoncepty, se kterými do výuky přichází, a zároveň si uvědomit, že jeho znalosti nemusí být objektivní.

K tématu války neodmyslitelně patří i téma smrti a lidského strádání. Obecně lze říci, že toto jsou velmi citlivá témata – pro žáky i učitele. Někteří učitelé se těmto otázkám snaží při výuce vyhýbat, někteří s nimi pracují, ale mohou se setkat s nepochopením ze strany žáků, nebo jejich rodičů.

Diplomová práce se zabývá knihami pro děti a mládež, jejichž příběh se odehrává za druhé světové války nebo bezprostředně po ní. Protože těchto knih existuje velké množství, výběr knih je dále zúžen požadavkem, že hlavní hrdinkou příběhu je dívka.

Pro pochopení každého literárního díla je nutné kromě jiného znát historický kontext doby, ve které se příběh odehrává, alespoň základní informace o druhé světové válce tedy nelze opomenout. Zároveň je možné, že právě válečné příběhy mohou žáky přivést k zájmu o toto téma.

Diplomová práce se skládá ze čtyř částí – v první je stručně popsán historický kontext doby, který je nutný pro pochopení dále uvedených literárních děl a je zde nastíněna problematika druhé světové války v kontextu školní výuky a literatury pro děti a mládež. Ve druhé části jsou představeny vybrané metody, které jsou ve větší míře využívány při řešení úloh v poslední kapitole. Třetí kapitola obsahuje vybrané tituly literatury pro děti a mládež splňující výše uvedená kritéria – u každé knihy je uveden medailonek autora a několik informací o knize, historický kontext týkající se doby, ve které se příběh knihy odehrává, dále příběh knihy, charakteristika hlavní hrdinky a hlavní myšlenka knihy – tedy důvod, proč právě s touto knihou ve škole pracovat. Většina vybraných knih má daleko větší přesah. Neutváří tedy pouze představu o životě za druhé světové války, ale dává možnost k zamyšlení nad problémy dnešní doby. Čtvrtou část tvoří vybrané ukázky z knih, se kterými lze pracovat v hodinách především literární, ale i slohové výchovy v rámci výuky na základních školách. Některé ukázky mají i mezipředmětový přesah – dají se vhodně využít i v hodinách dějepisu, občanské či výtvarné výchovy.

Cílem práce je charakterizovat vybraná literární díla tak, aby umožnila vyučujícím práci s uvedenými tituly i za předpokladu, že vyučující sám knihu nečetl, a navrhnout možnosti, jak s nimi pracovat v hodinách literární výchovy na základní škole. Vzhledem k tomu, že rámcové vzdělávací programy zdůrazňují nutnost mezipředmětových vztahů a důležitost práce s textem a jeho porozumění, jsou úkoly koncipovány tak, aby splňovaly především tato dvě kritéria.

Práce si neklade za cíl porovnávat jednotlivá díla, jejich zpracování a hlavní hrdinky, ale naopak představit různé tituly různých autorů, vytvořit pracovní listy pro žáky druhého stupně základní školy tak, aby díky nim pochopili klíčové události druhé světové války, ale zároveň aby se zamýšleli nad problémy dnešní doby. Příběhy se odehrávají na různých místech, v různé fázi války, do jisté míry jsou odlišné i hlavní hrdinky příběhů.

1 Kontext druhé světové války

Tato kapitola pojednává obecně o druhé světové válce a o její výuce na základních školách. Zároveň reflektuje pojetí války v literatuře pro děti a mládež, neodmyslitelnou součástí je proto i zamyšlení nad problematikou smrti. I když diplomová práce není zaměřena čistě na historická fakta, je nezbytný alespoň rámcový vhled do problematiky druhé světové války – v této kapitole jsou zachyceny významné události tohoto konfliktu; konkrétní události týkající se dále vybraných titulů jsou popsány v následující kapitole. V závěru kapitoly je uvedeno několik informací k metodám, které se často využívají při řešení úloh uvedených ve třetí kapitole této práce.

1.1 Druhá světová válka ve škole a literatuře

Téma druhé světové války se v dějepise na základních školách vyučuje v 9. třídě přibližně od poloviny ledna. Tomuto tématu bývá věnováno kolem 15 vyučovacích hodin, tedy zhruba 2 měsíce. V literatuře se tématu druhé světové války žáci věnují dříve, proto je nezbytný stručný komentář z historie, aby žáci mohli knihu (či vybraný úryvek) správně pochopit a nebyli odrazeni od dalšího čtení.

Výuka druhé světové války patří k náročnějším tématům – pro žáky i učitele. Právě učitelé často nevědí, jak s tímto tématem pracovat, jaké metody volit. Navíc se setkávají s často zkreslenými informacemi, které žáci získali od svých rodičů a prarodičů. Je tedy třeba citlivě pracovat s žákovými prekoncepty, ale zároveň se snažit o co nejvyšší objektivnost, o nahlížení na problém z více stran.

O druhé světové válce bylo napsáno nespočetně stran. Mohlo by se tedy zdát, že je toto téma již vyčerpané. Nicméně i dnes se objevují autoři, kteří se této problematice věnují – jak v odborné literatuře, tak v literatuře umělecké. Oblibu si získala i mezi čtenáři – dospělými i dětskými.

V posledních letech se objevují tendence k aktualizaci válečné tematiky, vychází nepřeborné množství nových titulů i reedic starších knih. Mnohé z vydaných titulů se dostávají na vrchol žebříčku nejčastěji půjčovaných knih v dětských odděleních městských knihoven. Druhá světová válka jako událost skončila, zájem o ni však stále trvá.

Téma druhé světové války se v literatuře pro děti a mládež objevilo krátce po jejím skončení již ve 40. letech 20. století. „Lze vysledovat dva přístupy, které tvůrci uplatňují a které ozřejmují jejich zájem o téma. Velmi často dílo nese výrazné autobiografické stopy.

V prvním případě má autor silnou potřebu příběhem se s dobou vyrovnat, interpretovat ji zejména pro sebe. Doba, v níž prožil dětství, jej silně poznamenala pro jeho budoucnost. I druhá možnost uchopení příběhu vychází z autobiografie tvůrce, nicméně vzniká více z potřeby kronikářsky zaznamenat dětství v dané éře. Autor strhává pozornost čtenáře spíše k detailům, k všednímu životu, do nějž jistou měrou vstupuje společenské a politické dění.¹ V současnosti se toto téma stále častěji aktualizuje, je třeba nezapomínat na hrůzy, které lidé během války prožili, na nelidské chování a tíživou atmosféru a nejistotu, která všechny obklopovala. Právě literatura je důležitým nástrojem formování postojů mnoha jedinců.

Přidanou hodnotou knih s válečnou tematikou je výchovná složka. Kromě toho, že na čtenáře kniha umělecky působí, se čtenář dozvídá mnohé skutečnosti, které mohou formovat jeho osobnost, ovlivňovat jeho postoje a jednání v životě. Díky těmto knihám si čtenář může uvědomit, kam může určité chování směřovat, a projevy podobného chování ve svém okolí reflektovat.

V souvislosti s válečnými příběhy se zpravidla nelze vyvarovat dalšímu citlivému tématu – problematice smrti. Smrt je přirozenou součástí každého lidského života, člověk se s ní setkává prakticky od narození. Postupně ji začíná více vnímat a vytvářet si k ní vlastní postoje.

Lze říci, že na 2. stupni základní školy není žák, který by se ještě se smrtí nesešel. Mnoho dětí má doma zvířecího mazlíčka – díky němu se učí, že o živého tvora je třeba se starat, věnovat mu péči i čas a v neposlední řadě si uvědomuje, že nic není věčné, učí se vyrovnat se smrtí. Někdo mohl prožít i úmrtí v rodině. I kdyby nic ze zmíněného nezažil, jistě se se smrtí setkal prostřednictvím médií.

Přesto je smrt ve školním prostředí téměř tabuizované téma. V učebnicích se o ní příliš nepíše. Většinou se jedná spíše o údaje, že panovník padl v boji, politik zemřel na následky zranění, které utrpěl při atentátu, spisovatel zemřel v koncentračním táboře apod. Všechny tyto skutečnosti jsou závažné, smutné, až tragické. Bohužel, náš školský systém je často nastaven tak, že žák tyto informace přijme, při zkoušení odřídá, ale dále se nad nimi nezamýšlí. V učebnicích málokdy najdeme pasáž, ve které by byl popsán život v koncentračním táboře, aby si žáci mohli vytvořit představu, jak se lidé museli cítit, jaká nejistota byla součástí jejich každodenního života a čím vším byl jejich život ovlivňován a omezován.

¹ KUBECZKOVÁ, Olga. *Smrt a dítě. Existenciální motivika v české literatuře pro děti a mládež*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2013, s. 125. ISBN 978-80-7464-278-4.

Při práci s válečnými příběhy je potřeba zohlednit dětskou psychiku, která se se smrtí nemusí snadno vyrovnat, žák může sám sebe projektovat do postavy některého hrdiny, vnímat příběh intenzivněji než někdo jiný. Je třeba si uvědomit, že se jedná o velmi citlivé téma, a podle toho je třeba k němu přistupovat.

1.2 Druhá světová válka v historii

Druhá světová válka je největší konflikt, který se doposud v historii odehrál a který měl 50 milionů lidských obětí, další stovky milionů lidí byly válkou poznamenány tělesně, duševně i materiálně.

Ve druhé světové válce se proti sobě postavili členové Osy (Německo, Itálie a Japonsko; dále např. Rumunsko, Maďarsko, Bulharsko, Francie s centrem ve Vichy, Finsko, Chorvatsko, Thajsko, Slovensko; Osu podporovalo Španělsko, které se ovšem do války nezapojilo) a Spojenci (Spojené království, Francie, Sovětský svaz a později Spojené státy americké; dále např. Československo, Polsko, Norsko, Dánsko, Nizozemí, Belgie, Čína, Indie, Etiopie, Kanada, Austrálie; později se k nim přidaly i některé státy, které zpočátku byly na straně Osy – např. Itálie, Bulharsko, Maďarsko, Finsko).

Lze říci, že druhou světovou válku zapříčinila první světová válka. Taylor uvádí, že vazba mezi těmito dvěma válkami je daleko hlubší. Německo totiž bojovalo ve druhé světové válce především proto, aby zvrátilo verdikt té první a aby změnilo uspořádání, které bylo jejím výsledkem.

Druhá světová válka začala 31. srpna 1939, kdy Adolf Hitler „přijal zprávu o polské agresi nedaleko slezského pohraničního města Gleiwitz. Přepad byl ve skutečnosti pečlivě zinscenován jeho vlastním SS. Příštího dne ráno ve 4,45 hodin začaly německé tanky překračovat hranici. Protože Hitler předstíral, že ve skutečnosti bylo Německo napadeno Polskem, nevydal žádné vyhlášení války.“²

Polsko mělo s Francií a Velkou Británií uzavřenou dohodu, která zaručovala ochranu proti agresi třetí strany. Na základě tohoto spojení vyhlásily Francie i Velká Británie 3. září jednodenní ultimáta – německé jednotky měly opustit Polsko. Protože Německo ultimáta nesplnilo, vznikl mezi ním a těmito státy válečný stav. Již 17. září byla obklíčena Varšava, která ovšem po deseti dnech bombardování kapitulovala. „Dne 6. října veškerý polský odpor skončil. Asi 100 000 Poláků uniklo do Litvy, Maďarska a Rumunska, odkud se

² KEEGAN, John. *Druhá světová válka*. Praha, Plzeň: Pavel Dobrovský – Beta a Jiří Ševčík, 2004, s. 44. ISBN 80-7306063-9.

řadě z nich podařilo dostat se do Francie a později do Británie, kde vytvořili polské ozbrojené síly v exilu a pokračovali ve svém boji – jako pěšáci v bitvě o Francii, jako letci v bitvě o Británii a později na všech frontách – až do posledního dne války.³ Německo přesunulo své jednotky na západ a připravovalo se na tažení proti Britům a Francouzům.

Ještě před začátkem druhé světové války začala jednání mezi Německem a Sovětským svazem. Konkrétní nabídka byla po mnohých jednáních sovětskému ministru zahraničí Molotovovi předložena 3. srpna 1939, Sověti ji ale nepřijali. Nakonec byl 23. srpna 1939 podepsán pakt o neútočení – tzv. Pakt Ribbentrop-Molotov včetně tajného dodatku, který obsahoval přesné vymezení sfér vlivu. „Parcelace Polska byla vedena podél břehů Narewu, Visly a Sanu; sovětský zájem v Pobaltí byl vymezen severní hranicí Litvy a Německo vyjádřilo dezinteresi o oblast Besarábie.“⁴ Na základě tohoto spojení Sovětský svaz v červnu 1940 anektoval Litvu, Lotyšsko a Estonsko.

Sovětský svaz zahájil tažení proti Finsku, na které zaútočil 30. listopadu 1940. Za to byl Sovětský svaz vyloučen ze Společnosti národů. Zpočátku se Finové úspěšně bránili, ale již 6. března vyjednávali o míru a 12. března přistoupili na sovětské požadavky. Vzhledem ke krátkému trvání bojů hovoříme o tzv. zimní válce.

Invazi do Francie Hitler nejprve plánoval již na listopad 1939, ale jeho generálové ho od tohoto plánu odradili. Plán útoku na Francii nesl název Fall Gelb („případ Žlutý“) a počítal s tzv. bleskovou válkou. „Při chystaném útoku proti Francii počítali sice i s porušením neutrality sousedních států, ale hlavní úder směřovali do prostoru Arden. Tím chtěli dosáhnout maxima překvapení a současně využít i slabin ve francouzské obraně. Brzy ráno 10. května 1940 vtrhla německá armáda na území Belgie, Nizozemí a Lucemburska.“⁵ Nizozemí kapitulovalo již 15. května, o dva dny později padl Brusel. Belgická vláda kapitulovala 27. května. Začala evakuace vojáků u Dunkerque, celkem se podařilo zachránit 338 000 spojeneckých vojáků – hovoří se o tzv. dunkerqueském „zázraku“. Francie nakonec kapitulovala 22. 6. 1940.

Další významnou událostí druhé světové války byla letecká bitva o Anglii, pro kterou byl vypracován plán Seelöwe (= Lvoun). Nejdůležitější útoky proběhly od srpna do října 1940. Němci se snažili zničit britské letectvo, což se jim ovšem nepodařilo. „Bitva o Anglii

³ KEEGAN, John. *Druhá světová válka*. Praha, Plzeň: Pavel Dobrovský – Beta a Jiří Ševčík, 2004, s. 46. ISBN 80-7306063-9.

⁴ NÁLEVKA, Vladimír. *Druhá světová válka*. Praha: Triton, 2014, s. 19. ISBN 978-80-7387-669-2.

⁵ NÁLEVKA, Vladimír. *Druhá světová válka*. Praha: Triton, 2014, s. 33. ISBN 978-80-7387-669-2.

byla prvním neúspěchem německé armády. Německá Luftwaffe ztratila 2 375 letounů, ztráty na straně Británie činily sotva 15 % – 375 letadel.⁶

22. 6. 1941 Němci bez vyhlášení války zaútočili na Sovětský svaz podle plánu Barbarossa, a porušili tak pakt o neútočení. Útok probíhal třemi směry, zpočátku byli Němci úspěšní. Na dobytých územích uplatňovali rasové zákony. V červenci 1941 se dostali k Leningradu, který byl obklíčen (900 dní blokády), ale nikdy nebyl dobyt. Osvobozen byl v lednu 1944. Na podzim 1941 byl dobyt Kyjev a cílem útoku se stala Moskva. Německý postup však zastavila zima.

Velký obrat znamenal vstup Spojených států amerických do války poté, co Japonci 7. 12. 1941 zaútočili na Pearl Harbor v Tichém oceánu. V červnu 1942 už Japonci plánovali útok na Spojené státy – rozhodli se obsadit americkou základnu Midway. „Bitva u Midway znamenala obrat ve válce na moři – tak velkou porážku japonské námořnictvo doposud neutrpělo. Obrat ve válce na souši znamenala bitva o Guadalcanal (...). Boj trval od srpna 1942, kdy se Američané vylodili na tomto ostrově, až do února 1943, kdy konečně zvítězili Spojenci.“⁷

V srpnu 1942 vydal Hitler příkaz k dobytí Stalingradu, bitvu ovšem Němci prohráli. Bitva u Stalingradu bývá označována za přelomovou bitvu východní fronty, protože při ní Němci utrpěli porážku, ze které se již nevzpamatovali.

„Od 28. listopadu do 1. prosince 1943 se konala první konference Velké trojky (USA, SSSR a Spojené království) v Teheránu. Své země reprezentovali F. D. Roosevelt (USA), J. V. Stalin (SSSR) a W. Churchill (UK). Hlavním tématem jednání byl konečný útok proti Německu v Evropě. Výsledkem byla deklarace o spolupráci ve válce a v míru. Bylo dohodnuto otevření druhé fronty ve Francii.“⁸

Na jaře 1944 se Spojenci připravovali na vylodění vojsk v Normandii. Tzv. Dnem D se stal 6. červen 1944, kdy začala operace Overlord a kdy došlo k otevření druhé fronty, jak bylo ujednáno. V srpnu 1944 byla osvobozena Paříž, během srpna a září se Spojencům podařilo osvobodit celou Francii, do 11. září se dostali k německým hranicím.

V únoru 1945 se konala konference Velké trojky na Jaltě. Mimo jiné zde byly stanoveny demarkační linie, ale hlavním cílem byla stále porážka Německa. „Bylo rovněž domluveno, že Německo bude rozděleno na čtyři okupační zóny – tři obsadí Západ a jednu Sovětský svaz. Do doby, než bude jisté, že se Německo znovu nestane vojenským státem,

⁶ dějepis.com [online]. 2018 [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/>

⁷ dějepis.com [online]. 2018 [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/>

⁸ dějepis.com [online]. 2018 [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/>

bude nad ním stát spojenecká kontrolní rada se sídlem v Berlíně.⁹ Dále se jednalo o reparacích, potrestání válečných zločinců a o svolání ustavujícího zasedání Organizace spojených národů, které se konalo v dubnu 1945 v San Francisku.

Berlín byl dobyt 2. května 1945, o pět dní později byla podepsána kapitulace, která vstoupila v platnost v noci z 8. na 9. května 1945. Tím skončila válka v Evropě.

Poslední konference Velké trojky se konala od poloviny července do začátku srpna 1945 v Postupimi a navazovala na jednání v Jaltě. „Německo bylo rozděleno na 3 + 1 zónu – stejně rozdělen i Berlín – a byla utvořena spojenecká kontrolní rada. Plán úplného rozdělení Německa byl zamítnut, Německo mělo být obnoveno jako demokratický a mírumilovný stát.“¹⁰ Byl přijat program „čtyř D“: denacifikace, demilitarizace, demonopolizace a demokratizace Německa.

8. srpna 1945 podle domluvy Velké trojky vyhlásil Sovětský svaz válku Japonsku. Spojeným státům se podařilo sestrojít atomovou bombu. 6. srpna 1945 byla atomová bomba shozena na japonské město Hirošima, o tři dny později na město Nagasaki. Kapitulaci Japonsko podepsalo až 2. září 1945. Tím definitivně skončila druhá světová válka.

⁹ dějepis.com [online]. 2018 [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/>

¹⁰ dějepis.com [online]. 2018 [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/>

2 Výukové metody

V této části práce jsou stručně představeny metody, které jsou ve větší míře zastoupeny ve třetí kapitole při řešení jednotlivých úloh.

2.1 Práce s textem

Práce s textem je jednou z nejstarších výukových metod. Ve školním prostředí se celkem běžně objevuje práce s učebnicí, různými příručkami a slovníky a především v hodinách literární výchovy práce s uměleckými texty. „Práci s textem obvykle rozumíme výukovou metodu založenou na zpracování textových informací, jejichž využití směřuje k osvojení nových poznatků, k jejich rozšíření a prohloubení, popř. k jejich upevnění, fixaci.“¹¹

Při práci s textem je zásadní, aby se v něm žák zorientoval a porozuměl mu. Pro to je důležité, aby žák uměl v textu vyhledat klíčové poznatky a logicky určit vztahy mezi nimi. „Projevuje se tím, že žák dovede:

- vyčlenit a označit v textu (např. podtržením, barevným zvýrazněním) klíčové informace a hlavní myšlenky,
- stanovit vztah mezi těmito informacemi (např. pojmy),
- uspořádat klíčové informace podle určitého kritéria,
- vyjádřit uspořádané informace graficky,
- prezentovat obsah textu vlastními slovy,
- zaujmout k hlavním myšlenkám textu vlastní stanovisko,
- zformulovat otázky k textu,
- doplnit text vlastním, hodnotícím komentářem.“¹²

Je třeba si uvědomit, že se při práci s textem nikdy nejedná o jeho pouhou reprodukci, protože žák ke každému textu přidává svůj zájem (nebo nezájem), své zkušenosti, schopnosti a dovednosti.

2.2 Skupinová práce

Ve školním prostředí často dochází k využívání termínu skupinová práce, i když se zpravidla jedná spíše o individuální práci žáka ve skupině. „Je zřejmé, že hlavním rysem skupinové výuky není pouhé seskupování žáků ve třídě do menších skupin. (...) Toto seskupování může

¹¹ MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003, s. 64. ISBN 80-7315-039-5.

¹² MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003, s. 65. ISBN 80-7315-039-5.

být pouze vnějším rysem výuky, která je vedena frontálně nebo spočívá v individuální práci žáků. Pro skupinovou výuku jsou naopak charakteristické tyto rysy:

- spolupráce žáků při řešení obvykle náročnější úlohy nebo problému,
- dělba práce žáků při řešení úlohy, problému,
- sdílení názorů, zkušeností, prožitků ve skupině,
- prosociálnost, tj. vzájemná pomoc členů skupiny,
- odpovědnost jednotlivých žáků za výsledky společné práce.¹³

2.3 Diskusní metody

Diskuze je považována za významnou aktivizační metodu, i když ve školách má spíše mizivé zastoupení. Starší metodické publikace ji zcela opomíjejí, popř. ji doporučují využívat při mimoškolních aktivitách. V novějších publikacích se z diskuze stává ceněná výuková metoda. „Výuková metoda diskuze se na rozdíl od rozhovoru vymezuje jako taková forma komunikace učitele a žáků, při níž si účastníci navzájem vyměňují názory na dané téma, na základě svých znalostí pro svá tvrzení uvádějí argumenty, a tím společně nacházejí řešení daného problému. Diskuze se osvědčuje zejména v situacích a v případech,

- kdy lze mít na jevy, fakty, problémy různé názory,
- kdy jde o to seznámit se s novými nebo zajímavými poznatky nebo zkušenostmi,
- týká-li se téma hodnotových postojů,
- při vytváření vlastních názorů a jejich obhajobě.¹⁴

Metoda diskuze vyžaduje kromě vhodně zvoleného tématu i značnou organizaci (je třeba dodržet určitou strukturu diskuze – od vymezení tématu, přes prezentaci názorů a argumentaci, až po shrnutí výsledků diskuze). Samozřejmostí je i příprava žáků na diskuzi, je třeba jejich diskusní dovednosti trénovat – např. schopnost naslouchat druhým, jasně formulovat své myšlenky a zřetelně je prezentovat. Nezanedbatelnou součástí diskuze tvoří i klima třídy a její uspořádání.

¹³ MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003, s. 138. ISBN 80-7315-039-5.

¹⁴ MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003, s. 108. ISBN 80-7315-039-5.

3 Vybrané knihy

V této kapitole jsou představeny vybrané knihy, jejichž příběh se odehrává v době druhé světové války a jejichž hlavní hrdinkou je mladá dívka. Vzhledem k tomu, že knih pro děti a mládež s touto tematikou existuje velké množství, jsou zde vybrány některé reprezentativní tituly – knihy českých i zahraničních autorů, knihy starší i novější. Většinu z těchto knih si lze koupit, nebo zapůjčit v městských knihovnách. Některé z těchto titulů dokonce patří k nejčastěji půjčovaným knihám s tématem druhé světové války v dětských odděleních městských knihoven. Vybrané knihy jsou představeny podle roku prvního vydání v původním jazyce, od nejstarších po nejnovější.

3.1 Říkali mi Leni (Zdeňka Bezděková)

3.1.1 O knize

Kniha byla napsána krátce po skončení druhé světové války. Poprvé vyšla v roce 1948, od té doby byla vydána ještě několikrát, dokonce i v zahraničí – např. v Německu, USA, Velké Británii a Japonsku. V diplomové práci je použito vydání nakladatelství Práce z roku 1983. Za zmínku ovšem stojí i vydání nakladatelství Albatros z roku 2012, které je doplněno ilustracemi japonské ilustrátorky Iku Dekune.

„Román *Říkali mi Leni* (1948) vzniknul na základě skutečného příběhu dívky zavlčené během druhé světové války do Německa a původně byl určen dospělým. Přinášel dojmavý příběh Alenky, která coby Leni žije v nevládném prostředí rodiny s nacistickou minulostí, snaží se vypátrat pravdu o svém původu a vrátit se domů. Dětské čtenáře zaujal natolik, že v následujících reedicích vycházel jako knížka pro děti.“¹⁵ Kniha je určena čtenářům od 9 let. Příběh se odehrává po druhé světové válce v městečku Herrnstadt v západním Německu.

V roce 1960 vyšla kniha s názvem *Šťěstí přijde zítra*, která je pokračováním Alenčina příběhu v Čechách. Autorkou knihy je také Zdeňka Bezděková, ale na rozdíl od knihy *Říkali mi Leni* toto pokračování již nezískalo takovou popularitu mezi čtenáři.

¹⁵ ŠUBRTOVÁ, Milena a kol. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež 2. Čeští spisovatelé*. Praha: Libri, 2012, s. 63. ISBN 978-80-7277-506-4.

3.1.2 O autorce

Zdeňka Bezděková (1907–1999) byla česká prozaička, literární historička a překladatelka. Vystudovala Univerzitu Karlovu a poté pracovala jako učitelka v Českých Budějovicích, Sušici i Praze. V letech 1949–1962 vyučovala na Pedagogické fakultě v Českých Budějovicích. Věnovala se tvorbě pro dospělé i pro děti a mládež.

3.1.3 Historický kontext knihy

Po druhé světové válce hovoříme o tzv. bipolárním uspořádání světa – svět byl rozdělen na východní a západní blok se zcela odlišnou ideologií. Na západě se uplatňovala demokracie, na východě byl komunismus. „Úpadek po druhé světové válce zaznamenaly ideologie nacionalistické a nacistické. Naopak posílen byl vliv levicově orientovaných ideologií a politických stran. Levicové tendence se objevily nejen na území, které bylo osvobozeno sovětskými vojsky, ale také v západní Evropě.“¹⁶

Od poloviny července do začátku srpna 1945 se v Postupimi u Berlína konala poslední konference Velké trojky – Spojené státy americké reprezentoval Harry S. Truman, Spojené království Clement Atlee a Sovětský svaz Josif Vissarionovič Stalin. Německo bylo rozděleno na 4 okupační zóny – americkou, britskou, francouzskou a sovětskou; stejně byl rozdělen i Berlín. Byl přijat program „čtyř D“: denacifikace, demilitarizace, demonopolizace a demokratizace Německa.

3.1.4 Obsah knihy

Hlavní hrdinkou je malá Leni Freiwald, která žije v německém Herrnstadtu v rodině, do které se dostala během války. V bytě žije s nevlastní matkou, babičkou a bratrem; nevlastní otec padl ve válce. Leni se snaží do rodiny zapadnout, ale pociťuje, že k nim nepatří, matku dokonce nazývá Ledovou královnou. Se starším bratrem Raulem se shodne pouze na nenávisti ke strýci Otovi, který často navštěvuje matku. Jedinou osobou, ke které má Leni blíže, je babička – matka otce.

Problémy má i ve škole, kde jednoho dne dostane lístek s nápisem: „Nejsi žádná Freiwald, jsi cizí harant! A našli tě – na nádraží!“ To Leni upevní v podezření, že do rodiny nepatří, a od té doby se pokouší nalézt svou pravou identitu. Neustále přemýšlí o tom, kdo je a jak se dostala do této rodiny.

¹⁶ dějepis.com [online]. 2018 [cit. 2018-04-12]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/>

Její pochybnosti zesílí, když se jí začnou útržkovitě vybavovat vzpomínky z dětství – vzpomínky na její vlastní maminku a tatínka. Navíc si začne vzpomínat na některé věci, ale netuší, co se s nimi nakonec stalo – např. bílý klobouček. Rodina ale jejich existenci popírá. K uklidnění situace nepomohou ani narážky, které se jí týkají a které často slýchá.

V hledání po vlastní identitě ji nejvíce utvrdí rozhovor mezi matkou a babičkou, který vyslechne, když předstírá, že spí. Ženy se baví o kufříku, který je schovaný na půdě. Když jej Leni najde, objeví na něm nápis MADE IN CZECHOSLOVAKIA.

Její život se změní ve chvíli, kdy se setká se dvěma Američany, které poprosí, aby ji odvezli k mamince. Jsou to první lidé, kterým se může svěřit se svým podezřením. Následuje množství výslechů. Zpočátku si lidé myslí, že si „svou“ maminku Leni pouze vymyslela, protože není zapsaná v seznamu hledaných dětí. Ke zvratu dojde, když se do situace vloží učitel Baum, který napíše dopis do Čech.

Nakonec se zjistí, že se Leni Freiwald ve skutečnosti jmenuje Alena Sýkorová. Dostane se na seznam hledaných dětí a nakonec i k mamince – „Mlčím a vím, že tohle je láska. Mlčím, neboť neumím říct Maminko!“¹⁷

3.1.5 Charakteristika hlavní postavy

Hlavní hrdinkou je Leni Freiwald – nadané, vnímavé a smutné dítě. Leni je silně citově založená, ve své rodině nepocítuje lásku, má pocit, že do rodiny nepatří. Touží po lásce, ale zároveň si uvědomuje, že, i přes veškerou snahu, lásku matky získat nemůže.

Problémy s nalezením spřízněné duše nemá Leni jen doma, ale i ve škole. Její učitelka sympatizuje s fašisty – to se projevuje i ve výuce. Učitelku následně vystřídá pan učitel Baum, který ihned pozná, že Leni je velmi citlivé děvče. Uvědomuje si, že je samotářská, snaží se ji zapojit do kolektivu dívek. Jedinou spolužačkou, se kterou si rozumí, je Toni. Ostatní dívky v čele s Anne Lore neustále Leni ubližují, mají radost, když má problémy.

3.1.6 Hlavní myšlenka

Hlavní myšlenkou je snaha o zachycení života dětí, které byly za války poslány na převýchovu do Německa – jejich útrapy, bezcitnost okolí, zničení vztahů mezi dětmi a jejich rodiči, pocity prázdnoty a především hledání vlastní identity. Kromě toho kniha nabízí i téma bezcharakternosti některých lidí – ta je reprezentována postavou strýce Oty.

¹⁷ BEZDĚKOVÁ, Zdeňka. *Říkali mi Leni*. Praha: Práce, 1983, s. 145.

3.2 Zakázané holky (Hana Bořkovcová)

3.2.1 O knize

Kniha vyšla v roce 1995 v nakladatelství Albatros a je určena čtenářům od 11 let. Příběh se odehrává především v letech 1940 a 1941 v Československu, v Praze. Hlavní postavou je dívka Jana Suková, která po prázdninách zjišťuje, že do školy nepřišla její nejlepší kamarádka Dina Goldmannová a že platí tzv. Norimberské zákony. Přesto ke Goldmannovým často chodí. Kromě toho zjišťuje, jak Němci mění společnost, pomáhá svému spolužáku Frantovi, který nesouhlasí s otcovým pozitivním vztahem k Němcům. Postupně se celá situace zhoršuje – nejprve jejímu otci hrozí zatčení, následně je u Goldmannových v době, kdy Němci prohledávají byty.

„V literárním díle Bořkovcové se často objevují zmínky o holocaustu, motivy ‚zakázaného‘ přátelství mezi árijskými a židovskými dětmi, ústředním tématem se však staly až v románu *Zakázané holky* (1995). Autorka retrospektivně líčí přátelství árijské dívky Jany se sourozeneckým triem židovských dívek. Židovské přítelkyně postupně mizí Janě z obzoru – již nemohou chodit do školy, do parku, do kina. Jana tedy podstupuje smrtelné nebezpečí a navštěvuje je potají doma, dokud její kamarádky neskončí v jednom z transportů. O hrůzných podmínkách v cíli těchto transportů nemá dětská hrdinka ponětí, zatímco dětský čtenář, vybavený elementárními historickými znalostmi, již tuší smutný konec.“¹⁸

Příběh je psán er-formou s množstvím dialogů. Kniha je rozdělena do 23 kapitol a je bez ilustrací.

3.2.2 O autorce

Hana Bořkovcová (1927–2009) byla česká prozaička židovského původu. „V červenci 1943 byla s celou rodinou transportována do Terezína, kde v terezínském ghettu pečovala o menší děti. Odtud putovala do Osvětimi, kde zahynul její otec a mladší bratr, poté do ženského pracovního tábora Kurzbach. Po válce se vrátila do Prahy.“¹⁹ Literární tvorbě se začala věnovat až v roce 1965.

Mezi její díla patří například román *My tři cvoci* (1973), který zobrazuje vztahy mezi dětmi a dospělými a zdůrazňuje životní hodnoty, především přátelství a rodinnou

¹⁸ ŠUBRTOVÁ, Milena a kol. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež 2. Čeští spisovatelé*. Praha: Libri, 2012, s. 98. ISBN 978-80-7277-506-4.

¹⁹ ŠUBRTOVÁ, Milena a kol. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež 2. Čeští spisovatelé*. Praha: Libri, 2012, s. 68. ISBN 978-80-7277-506-4.

sounáležitost. Postupně se Bořkovcová zaměřuje na dospívající čtenáře. „Protagonistka románu *Jdi pryč* (1994) je již vystavena nejen vlastním zmatkům dospívání a hledání první lásky, ale navíc rozkolísanému etickému kodexu rychle se měnící polistopadové společnosti.“²⁰ Po její smrti vyšly záznamy z jejích deníků, které si psala od počátku 40. let do konce války, pod názvem *Píšu a sešit mi leží na kolenou* (2011).

Její román *Cizí holka* (1977), který řeší problém rozvrácené rodiny, dětské kriminality, ústavní péče a adopce, byl zfilmován.

3.2.3 Historický kontext knihy

Tzv. Norimberské zákony je souhrnné označení pro německé rasistické zákony, které byly vyhlášeny na Říšském sněmu NSDAP v Norimberku. „Šlo především o dva ústavní zákony německého Říšského sněmu přijaté 15. září 1935 v Norimberku: zákon o říšském občanství a zákon na ochranu německé krve a německé cti. K tzv. Norimberským zákonům lze obsahově přiřadit i jiné zákonné úpravy obsahující nástroje k persekuci tzv. ‚rasově méněcenného obyvatelstva‘.“²¹

Zákon o říšském občanství odlišil státní příslušnost a říšské občanství – politická i jiná práva měly pouze osoby s říšským občanstvím. „Říšskými občany se měli stát pouze občané německé krve, kteří o to požádají a kteří prokážou ochotu a způsobilost sloužit Říši. Jen jim příslušela plná občanská práva. Toto ustanovení nebylo nikdy naplněno, s výjimkou Židů byli až do konce 2. světové války považováni za říšské občany všichni Němci. Židé tak přestali být německými občany.“²²

Zákon o ochraně německé cti a německé krve zakazoval uzavírání manželství mezi Židy a osobami německé nebo smíšené krve. „Prováděcím předpisem bylo Židům zakázáno zastávat veřejné úřady. Dále se Židům zakazovalo vyvěšovat německou vlajku a používat národní barvy; místo nich směli používat židovské barvy, tj. modrou a bílou.“²³

Norimberské zákony nebyly uplatňovány pouze v Německu, ale i v zemích, které Německo okupovalo, tedy i v Československu – tam vešly v platnost 21. června 1939.

²⁰ ŠUBRTOVÁ, Milena a kol. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež 2. Čeští spisovatelé*. Praha: Libri, 2012, s. 69. ISBN 978-80-7277-506-4.

²¹ Moderní-Dějiny.cz | Norimberské zákony z roku 1935 [online]. 2018 [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/norimberske-zakony-z-roku-1935/>

²² Moderní-Dějiny.cz | Norimberské zákony z roku 1935 [online]. 2018 [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/norimberske-zakony-z-roku-1935/>

²³ Moderní-Dějiny.cz | Norimberské zákony z roku 1935 [online]. 2018 [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/norimberske-zakony-z-roku-1935/>

3.2.4 Obsah knihy

Příběh se odehrává v Praze (ojediněle na venkově, kde mají Sukovi chalupu, na kterou odjíždí vždy na celé letní prázdniny) především v letech 1940 a 1941 ve dvou liniích, které spojuje postava hlavní hrdinky Jany Sukové a její rodiny.

První dějovou linií tvoří příběh Janiny nejlepší kamarádky Diny Goldmannové a její židovské rodiny, pro kterou platí tzv. Norimberské zákony. Janka se svolením rodičům Goldmannovy navštěvuje.

Při jedné z návštěv jí Dina a její sestry vyprávějí o hře, kterou si vymyslely – jsou tři princezny, které vládnu Karamelové zemi, Janku pasují na rytíře Janka – „Bude to náš společnej rytíř Janek. Bude chodit pryč, ale vždycky se zase vrátí. Protože správný rytíři sou věrný.“²⁴ Později se u nich Janka seznámí s Josefem Baumem, Židem, přítelem Goldmannových. Josef dívkám nosí různé věci – sladkosti, ovoce, dokonce přívěsky. Jeden dostane i Janka.

Jednou si dívky všimnou, že pod jejich oknem někdo stojí. Záhadný chlapec se pod oknem objevuje často, všichni jsou vyděšení, pan Goldmann posílá Janku domů. Když Janka chlapce potká příště, pozná, že je to Tomáš z vyššího ročníku od nich ze školy. Maminku uklidní zjištění, že nečekal na Janku, i když stále neví, na co chlapec čeká. Při další návštěvě o svém poznatku Janka informuje Goldmannovy.

Styky s Goldmannovými přeruší letní prázdniny, kdy Janka s maminkou odjíždí na chalupu. Po návratu si Janka všimne na ulici muže, který má na saku žlutou hvězdu s nápisem Jude (Žid) – „Slyšela už, že v Německu musí příslušníci nižší rasy něco takového nosit, jenže ji jaksi nenapadlo, že by něco takového mohl opravdu někdo na vlastní oči vidět. Normálně cestou do školy.“²⁵ U Goldmannových začínají řešit čím dál vážnější témata – nejprve žluté hvězdy, potom transporty. Josef jim sdělí, že už mu přišlo předvolání – je náhradník s číslem 19. Goldmannovi zatím žádné předvolání nedostali. O několik dní později se Janka dozvídá, že Josef do transportu nastoupil – jako poslední náhradník.

Při další návštěvě u Goldmannových je vyruší zvonek – je to Janin táta. Varuje je, že Němci prohledávají byty. Janka odejde, on však odejít nestihne, u dveří již zvoní Němci. Pan Goldmann ho schová a jde otevřít. Během prohlídky Němcům naznačí, že je Žid – Němci ho zbijí, ale s prohlídkou bytu nepokračují. Večer se táta vrátí domů.

²⁴ BOŘKOVCOVÁ, Hana. *Zakázané holky*. Praha: Albatros, 1995, s. 64. ISBN 80-00-00216-7.

²⁵ BOŘKOVCOVÁ, Hana. *Zakázané holky*. Praha: Albatros, 1995, s. 171. ISBN 80-00-00216-7.

Při další návštěvě se Jance udělá špatně, pan Goldmann (lékař) zjišťuje, že má angínu, posílá ji domů. Lépe je jí až po dvou týdnech, přesto na rodičích pozoruje, že je něco trápí. Dozvídá se, že Goldmannovi byli transportováni a že maminka u Goldmannových několikrát byla, pomáhala jim balit. Také se dozvídá, že se začala starat o paní Šimovou, o kterou se doteď starali Goldmannovi.

Když se Janka uzdraví, nese paní Šimové jídlo. Cestou domů potká Tomáše, zjišťuje, že celou dobu věděl, za kým chodila. Další den přijde Tomáš za Jankou a zve ji na bruslení. Až po letech Janka zjišťuje, že Tomovi se líbila Dina, proto chodil pod jejich okno.

Druhou linii tvoří příběh Franty Řeháka, spolužáka Jany, jehož otec sympatizuje s Němci. Janka se dozvídá, že Frantova babička byla Němka, která se přivdala do Čech, ale s jednáním otce by nesouhlasila (babička před prázdninami zemřela). Nesouhlasí s ním ani Franta, přesto ve škole na jednání svého otce doplácí.

Jednou se Franta Jance svěří s tím, že u nich doma byla jejich třídní Vondráková, která rodičům řekla, že se Franta ve škole zhoršil, dokonce že sabotuje němčinu. To otce rozčílilo a rozhodl, že Frantu pošle do učení do hotelu v Německu. Následně Janka doprovází Frantu domů. Před domem se ho ptá, kde bydlí babiččina kamarádka Jiřinka, o které jí vyprávěl.

Od Franty jde Janka přímo k Jiřince a vypráví jí, co se u Franty doma děje. Ta jí řekne, že některé věci nevěděla, ale věděla toho dost, aby k nim po smrti babičky přestala chodit. Nyní to vnímá jako své selhání, protože Frantova babička by to nevzdala. Nakonec Jance slíbí, že se u Řeháků zastaví.

Další den ve škole říká Janka Pepíkovi, že Franta má odjet do Německa. Pepíkovi dojde, že za to může Vondráková a společně ještě s Bláží vymyslí, že jí za trest vymění zámek u sklepa. Tímto úkolem je pověřena Janka, protože Vondráková bydlí u nich v domě. Když zámky vymění, informuje o tom Pepíka, Bláží i Frantu, který si nechá jeden z klíčů.

Když nebyli Vondrákovi doma, k Jance přišla Bláža s Pepíkem a ve sklepě Vondrákových udělali nepořádek. Večer k Sukovým volá paní Řeháková, shání se po Frantovi, který nepřišel domů ze školy. Janka se chce jít podívat k Jiřince, jestli není u ní, ale vyruší ji hluk z chodby – Vondrákové se znovu někdo vloupal do sklepa. Janka s tatínkem sbíhají dolů, na hromadě uhlí vidí ležet Frantu. U něj najdou prázdnou krabičku od léků. Zavolají lékaře, který jim ještě v noci sděluje, že by se z toho měl Franta dostat. Až o několik dní později Jance dojde, že se Franta chtěl zabít.

Když je Franta z nemocnice doma, jde ho Janka navštívit. Ve vedlejším pokoji vyslechne rozhovor pana Řeháka s Jiřinkou, která mu přinesla klíče od své chalupy, aby měl

kam odjet, až to skončí, pod podmínkou, že nepošle Frantu do Německa. Nakonec se Janka dozvídá, že Jiřinka k Řehákovým chodí pravidelně a že otec přestal Němce obsluhovat.

Své problémy řeší i Sukovi. Tatínek chodí ještě s dalšími přáteli k Otovi, kde poslouchají zahraniční rozhlas. V srpnu přijíždí za maminkou a Janou na chalupu, sděluje jim, že Otu zatkli. Po návratu do Prahy zjistí, že zatkli ještě další dva přátele. Nakonec se rodiče dohodli, že bude lepší, když otec z domu odejde a nebudou vědět, kde je. Když se situace uklidní, vrátí se tatínek domů.

První a poslední kapitola se odehrává 8. května mnoho let po válce. Hlavní hrdinka je již babičkou. Zjišťujeme, že se provdala za Toma a mají 2 vnoučata.

3.2.5 Charakteristika hlavní postavy

Jana Suková žije se svými rodiči v Praze. Je jí 14 let a chodí na gymnázium do IV. B. Letní prázdniny vždy tráví s rodiči na jejich chalupě na venkově.

Již od první třídy se přátelí s Dinou Goldmannovou. Závidí jí tmavé vlasy, protože ona sama je světlouš. Těžce se vyrovnává s tím, že nyní Dinu nemůže vídat, alespoň ne oficiálně. Přesto je velmi tvrdohlavá a statečná. Návštěvy u Goldmannových nevzdá, ani když se jí je pan Goldmann snaží kvůli nebezpečí zakázat.

Jana je dobrosrdečná, uvědomuje si, jak těžké to Goldmannovi mají. Na jednu z návštěv jim přinese nějaké jídlo, protože ví, jak malé jsou příděly na potravinové lístky. Goldmannovi nejprve jídlo odmítají, ale nakonec ho přijmou.

Umí naslouchat druhým, jejich problémy jí nejsou lhostejné. Snaží se pomáhat, i když druzí o pomoc výslovně nestojí. Její poctivost a upřímnost se setkává právě s touhou pomoci druhým. Když jejich sousedka a zároveň třídní Vondráková navštíví Řehákovy a zapříčiní tak, že otec chce Frantu poslat do Německa, rozhodne se společně s dalšími spolužáky profesorku vytrestat. Vymění zámky u jejího sklepa a následně ve sklepě udělají nepořádek, protože vědí, že Vondráková si zakládá na řádu.

Umí udržet tajemství, i když je to pro ni těžké, především co se týká rodičů. S nimi má výborný vztah a ví, že jim může věřit. Dokonce jí pomáhají chodit za Dinou tak, aby to bylo co nejbezpečnější.

3.2.6 Hlavní myšlenka

Velkých myšlenek v této knize nalezneme více. Jednak je tu dobře zpracována problematika Norimberských zákonů – co vše bylo Židům zakázáno, jednak je zde zachycena

atmosféra doby – neklid, nejistota, bezmoc. Kromě toho kniha nabízí i téma řešení bezvýchodných situací, otevírá diskuzi o sebevraždách, ukazuje, jak těžká doba mění charaktery lidí.

3.3 Hitlerova dcera (Jackie Frenchová)

3.3.1 O knize

Kniha poprvé vyšla v roce 1999 v angličtině v Sydney a stala se knihou roku pro mladší čtenáře. U nás vyšla až v roce 2009 v překladu Veroniky Volhejnové v nakladatelství Mladá fronta. Kniha je určena čtenářům od 9 let, nicméně obsahuje natolik komplikovaná a citlivá témata, že by bylo vhodnější pracovat s ní až na 2. stupni základní školy.

„*Hitlerova dcera* sklidila značnou chválu kritiků a v roce 2000 získala od Children’s Book Council titul Kniha roku pro mladší čtenáře. Byla také nominována v mnoha soutěžích popularity mezi dětskými čtenáři.“²⁶

Kniha zajímavým způsobem propojuje dva zcela odlišné světy – současný a minulý, dětský a dospělý, válečný a v určitém ohledu bezstarostný.

3.3.2 O autorce

Jackie Frenchová je australská autorka, historička, ekoložka, chovatelka vombatů a je patronkou programů gramotnosti napříč Austrálií.

Napsala přes 200 knih pro děti i dospělé, některých se prodaly miliony výtisků a dostaly různá ocenění, jiné se úspěchu nedočkaly. Její knihy jsou zpravidla o historii nebo ekologii. „Jackieina láska k historii se datuje od dětství a stala se inspirací pro celou sérii knih. Jackie se domnívá, že minulost byla nejen fascinujícím dobrodružstvím, ale najdeme v ní i klíč k pochopení současnosti.“²⁷

3.3.3 Historický kontext knihy

Adolf Hitler (1889–1945) se narodil v Rakousku. V roce 1907 se neúspěšně ucházel o přijetí na vídeňskou Akademii výtvarných umění, poté se odstěhoval do Vídně, kde žil ze sirotčího důchodu a z prodeje drobných maleb.

²⁶ FRENCHOVÁ, Jackie. *Hitlerova dcera*. Praha: Mladá fronta, 2009, s. 7. ISBN 978-80-204-1899-9.

²⁷ FRENCHOVÁ, Jackie. *Hitlerova dcera*. Praha: Mladá fronta, 2009, s. 7. ISBN 978-80-204-1899-9.

„V roce 1913 se přestěhoval do Mnichova a na počátku první světové války se jako dobrovolník přihlásil do německé armády. Válku strávil na frontě v Belgii, získal hodnost svobodníka a vyznamenání za statečnost. V říjnu 1918 po plynovém útoku přechodně oslepl a v lazaretu se dozvěděl o německé kapitulaci. Později Hitler tvrdil, že se v této chvíli rozhodl stát se politikem a bojovat proti Židům, jež z porážky Německa vinil.“²⁸

V roce 1919 se v Mnichově připojil ke krajně pravicové antisemitské Německé dělnické straně, která se v následujícím roce přejmenovala na Národně-socialistickou německou dělnickou stranu (NSDAP). Jedním z bodů jejího programu bylo omezení občanských práv Židů. V roce 1921 se Hitler stal předsedou strany s neomezenou pravomocí.

V roce 1923 se pokusil o převrat, který se ovšem nezdařil, a Hitler byl odsouzen k pěti letům vězení v Landsbergu. Tam vznikl první svazek jeho díla Mein Kampf (Můj boj).

V roce 1928 se NSDAP celkem neúspěšně účastnila voleb do Říšského sněmu, její obliba mezi voliči však rostla a v roce 1932 již získala 37,3 % hlasů.

30. ledna 1933 byl Adolf Hitler jmenován říšským kancléřem. „Po smrti prezidenta Hindenburga (srpen 1934) spojil Hitler funkci hlavy státu a premiéra a přidělil si titul ‚vůdce a říšský kancléř‘.“²⁹

V roce 1935 nechal Hitler vypracovat a schválit tzv. Norimberské zákony (viz Zakázané holky). Definitivní odstranění Židů z Evropy považoval Hitler za nutnou součást války.

Adolf Hitler zemřel 30. dubna 1945, spáchal sebevraždu.

3.3.4 Obsah knihy

V knize se prolínají dvě roviny příběhu. První tvoří skupina čtyř australských školáků (Anna, Tracey, Mark a Ben), kteří se každé ráno scházejí na zastávce a čekají, až přijede autobus. Aby si čekání zkrátily, hrají Hru – vymyslí si nějakou postavu, o které potom vyprávějí příběh. Druhou rovinu tvoří jimi stvořená postava Hitlerovy dcery Heidi a její osudy. Příběh o Heidi vypráví Anna.

Knihla začíná čekáním dětí na autobus. Protože prší, rozhodnou se hrát Hru. Nemohou se rozhodnout, kdo bude hlavní postavou, nakonec Anna rozhodne, že příběh bude

²⁸ Adolf Hitler | holocaust [online]. 2018 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/osobnosti/adolf-hitler/>

²⁹ Adolf Hitler | holocaust [online]. 2018 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/osobnosti/adolf-hitler/>

o Hitlerově dceři. Mark sice namítá, že Hitler dceru neměl, ale nakonec souhlasí. Dívku pojmenují Heidi.

Marka Annino vyprávění zpočátku nudí, připadá mu podivné, navíc se stále nedokáže vyrovnat s hlavní postavou příběhu – vnímá rozdíl mezi příběhy o neexistujících vládách a příběhem o neexistující dceři skutečné osoby. Postupně ho příběh pohlcuje, v souvislosti s ním ho napadá spousta důležitých otázek. Každý den Annino vyprávění přeruší příjezd autobusu, příběh nakonec vypráví déle než týden. Kromě příjezdu autobusu Annino vyprávění čím dál častěji narušuje její pochybnost, že není správné tento příběh vyprávět. Uznává, že byl špatný nápad zvolit jako hlavní postavu Hitlerovu dceru. Mark je ale už příběhem natolik pohlcen, že po Anně vyžaduje, aby ve vyprávění pokračovala.

Se tíživými otázkami chodí Mark za svými rodiči, ale ty jeho dotazy spíše obtěžují, nevědí jak na ně odpovědět. Marka zajímá, proč vlastně Hitler nesnášel Židy. Jednou se zeptá, co by měl jako dítě udělat, kdyby jeho otec dělal špatné věci; zároveň se ptá, co by dělal otec, kdyby byl Mark třeba masový vrah. Nezodpovězené otázky Marka stále trápí. Když nedostal odpovědi od rodičů, pokládá otázky řidičce autobusu i učiteli ve škole. Zajímá ho, jestli je nějaká skupina lidí lepší, nebo horší než jiná, jestli děti musejí být stejní jako rodiče – když je něčí otec zlý, jsou zlé i jeho děti?

3.3.5 Charakteristika hlavní postavy

Heidi je fiktivní dcera Adolfa Hitlera, kterého ovšem často nevidá. Žije v Berchtesgadenu se svou vychovatelkou Fräulein Gelberovou, strážemi a několika hospodyněmi. Svému otci přezdívá Duffi. Hitler ji skrývá, protože Heidi má velkou rudou skvrnu v obličejí a jednu nohu má o trochu kratší, a proto kulhá. Navíc Hitler se snažil vytvořit dokonalou rasu a Heidi nemá árijské rysy.

Heidi nesmí chodit do školy, proto ji Fräulein Gelberová vyučuje doma. Kromě obyvatel domu se s nikým nesmí stýkat, chybí jí tedy kontakt s vrstevníky i vnějším světem, neví, co se kolem děje, popř. má pouze zkreslené informace. Věděla, že je válka, ale nevěděla, že za ni může právě její otec.

Postupně Heidi začíná tušit, že něco není v pořádku, začíná se více zajímat o dění kolem sebe – ptá se, kdo jsou Židé. Krátce na to se musí s Fräulein Gelberovou přestěhovat na bezpečnější místo. Heidi se těší, že s nimi bude bydlet Duffi, ale vychovatelka jí vysvětlí, že Führer je v Berlíně, ale možná za nimi přijede na návštěvu.

Přesun do nového domu proběhne hned další den. Oproti starému domu je ten nový podstatně menší. Heidi se od začátku ptá, co se stalo s lidmi, kteří v domě bydleli před nimi, ale odpověď nedostane. Večer Fräulein Gelberová oznamuje Heidi, že další den přijde Frau Leibová, která se bude starat o jejich dům; myslí si, že Heidi je neteř Fräulin Gelberové.

Heidi často pomáhá Frau Leibové v kuchyni a s úklidem, dozvídá se od ní, že lidé trpí hladu. Heidi zajímá, zda jsou v okolí ještě nějací Židé, Frau Leibová říká, že v jejich vesnici už ne. Přesto Heidi vymyslí plán, jak by Židům mohla pomoci, kdyby přišli na jejich zahradu. Židé se u nich ale nikdy neobjeví. „Bylo už ke konci války, všichni byli v koncentračních táborech a odtamtud utekl vážně jen málokdo. Ale víc dělat nemohla.“³⁰

Jednou v noci Fräulein Gelberová budí Heidi – musejí rychle odjet, protože se k jejich domu blíží nepřítel. Heidi se strachuje o Frau Leibovou, ale nakonec uznává, že by s nimi stejně neodešla, protože by nikdy neopustila svou rodinu. Nastupují do auta, které je odváží do krytu k Führerovi.

Po několika dnech Fräulein Gelberová odchází, Heidi si připadá opuštěná, nikdo si jí nevšímá. Kolem sebe slyší různé hlasy, rozpozná hlas svého otce, jde za ním, osloví ho „Tatínku!“, ale Führer se pouze zeptá, kdo to je a nechává ji odvést – Heidi se přesto zdá, že se na ni usmál. Po chvíli za Heidi přichází strážný a odvádí ji pryč, předává ji jinému strážnému, který ji někam vede, ale než se Heidi dozví kam, je voják zasažen střelou a umírá jí před očima.

Kolem vybuchují bomby, Heidi má strach, snaží se někde ukrýt, vidí tanky, jeden z nich vybuchne a Heidi spadne do kráteru a zasypou ji trosky. Ven jí pomůže žena (Frau Schmidtová), která má malého chlapce Johannese a před chvílí jí zemřela dcera. Heidi ženě tvrdí, že nemá rodiče. Společně se dostávají do uprchlického tábora, kde Frau Schmidtová Heidi vydává za svou zesnulou dceru; z Heidi se tak stává Helga Schmidtová. Poté odjíždějí do Austrálie, kde se setkají s otcem, který Heidi přijme za vlastní.

V Austrálii Heidi – Helga vychodila školu, dostala se na univerzitu a stala se dětskou lékařkou. Nakonec se provdala za lékaře, se kterým měla dvě děti. Své tajemství nikdy nikomu neprozradila, protože měla strach, že by ji lidé nenáviděli; chtěla začít nový život.

3.3.6 Hlavní myšlenka

I když příběh knihy může na první pohled vypadat velmi banálně (parta dětí si vypráví příběh), obsahuje několik hlubokých myšlenek. Mark nemůže pochopit, proč Heidi tolik

³⁰ FRENCHOVÁ, Jackie. *Hitlerova dcera*. Praha: Mladá fronta, 2009, s. 89. ISBN 978-80-204-1899-9.

usiluje o lásku člověka, který provádí tak strašlivé věci, přemýšlí, zda člověk, jako je Hitler, vůbec dokáže mít rád. Anna na to reaguje slovy: Heidi „byla uprostřed toho všeho, ale věděla míň než kdokoli zvenčí.“³¹

Kniha nabízí mnoho závažných témat, která pomáhají formovat postoje žáka, jeho zájem o současné dění ve světě i o věci minulé. V knize je zmíněna problematika nacismu, antisemitismu i kolektivní viny. Většina z těchto témat je vhodná k diskuzi, ovšem nelze očekávat, že na všechny otázky lze nalézt řešení.

3.4 Sophiina tajná válka (Jill Atkinsová)

3.4.1 O knize

Kniha nese podtitul Deník dívky z druhé světové války (1939–1940), u nás vyšla v roce 2011 v překladu Michaela Fokta v nakladatelství EGMONT. Příběh se odehrává v letech 1939 a 1940 v severní Francii. Hlavní postavou je dívka Sophie, která se stává tajnou spojkou odbojové skupiny, postupně zažívá čím dál větší hrůzy války (její strýček je ve válce, postupně válka zuří i v jejich vesnici, Sophie vidí umírat lidi...). Když se válka dostane až k jejich vesnici, zapojí se do odboje ještě usilovněji – vymyslí plán na záchranu raněného skotského vojáka.

Příběh je psán formou deníkového záznamu, který vytváří právě Sophie. Na konci knihy je historická poznámka, kterou ve zkrácené, upravené podobě uvádím v části Historický kontext knihy, časová osa a několik fotografií. Kniha je bez ilustrací.

Kniha je součástí série Můj příběh – jedná se o poslední příběh této řady. Dalšími tituly, které v této sérii vyšly, jsou Ve stínu gilotiny (Deník dívky z období Velké francouzské revoluce 1792–1794; autor – Sue Reid), Titanic (Deník dívky z roku 1912; autor – Ellen Emerson White), Egyptská princezna (Deník egyptské dívky z roku 1490 př. n. l.; autor – Vince Cross), Pompeje (Deník dívky z let 78–79 n. l.; autor – Sue Reid), Morová epidemie (Deník londýnské dívky z roku 1665–1666; autor – Pamela Oldfield), Zákopy (Příběh vojáka z první světové války 1914–1918; autor – Jim Eldridge), Chudobinec (Deník viktoriánské dívky z roku 1871; autor – Pamela Oldfield), Vpád Římanů (Příběh chlapce z roku 84 n. l.; autor – Jim Eldridge).

³¹ FRENCHOVÁ, Jackie. *Hitlerova dcera*. Praha: Mladá fronta, 2009, s. 35. ISBN 978-80-204-1899-9.

3.4.2 Historický kontext knihy

Vzhledem k tomu, že autorka při psaní knihy vycházela ze skutečných událostí, uvádím obsáhlejší historický kontext, který může v mnohém pomoci pochopit události zachycené v knize.

„V západní Evropě válka začala v květnu roku 1940. Když Hitler vtrhl do Holandska a Belgie, vyrazilo do boje mnoho tisíc britských vojáků. Německá armáda však brzy postoupila do severní Francie a zatlačila vojáky k moři u Dunkerque. Vypadalo to, že nemají naději na únik.

Britská vláda však vyzvala každého v Anglii, kdo má loď nebo člun, aby se přepravil přes průliv La Manche a pomohl obklíčené vojáky zachránit. Mnoho lidí vládní výzvu vyslyšelo, takže se přes průliv vydalo do záchranné akce kolem sedmi stovek plavidel včetně stovek malých bárek, větších člunů i bitevních lodí. Od 26. května do 4. června se jim podařilo převézt z obklíčených pláží do bezpečí přes 338 000 vojáků. Celá akce nesla kódové označení Operace dynamo.

Několik tisíc vojáků však zabila německá vzdušná i pozemní palebná síla. Mnoho tisíc jich Němci zajali a poslali do zajateckých táborů v Německu.

Tisíce vojáků jedenapadesáté horské divize dostaly rozkazy, aby vojáci zůstali ve Francii. Když však dorazili, zjistili, že je francouzská armáda v rozkladu a německé vojsko je naopak velmi dobře vybavené a silné. Došlo k řadě bojů, ale bylo čím dál jasnější, že skotská armáda nemůže nad německou přesilou vyhrát. Jednapadesátá divize pak dostala rozkazy ustoupit a stáhnout se k Rouenu a Le Havre a pokusit se ubránit a udržet Němce dál od pobřeží.

Generál Rommel se sedmou německou pancéřovou divizí však dorazil do obou měst dřív a odřízl Britům ústupovou cestu. Generál Fortune, velitel jedenapadesáté horské divize, si vybral St Valery en Caux, aby se odtud pokusil své muže dostat na moře.

Když se skotští vojáci k městu blížili, zaútočila na ně Rommelova armáda. Město bylo těžce bombardováno německými letadly a ostřelováno německými tanky. Pak začaly pálit i lodě, které čekaly na moři, aby odvezly skotské vojáky pryč. Skotové bojovali statečně. Bitva zuřila od 10. do 12. června 1940. Některé vojáky odvezly k lodím na moři menší čluny, ale mnozí další padli.

Brzy ráno 12. června 1940 se francouzský generál vzdal Rommelovi. Skotové se však snadno vzdát nechtěli a bojovali dál. O několik hodin později se musel německé přesile vzdát i generál Fortune.

Centrum města St Valery en Caux bylo tak silně poškozeno, že ho po válce museli celé zbourat a vystavět znovu. Francouzští a skotští vojáci, kteří padli mezi 9. a 12. červnem 1940, jsou pochovaní na vojenském hřbitově na okraji St Valery en Caux. Stojí tam také památník věnovaný těm, kteří při bitvě zahynuli.

Na východním útesu u Veules les Roses stojí památník v podobě lodního protiletadlového děla z lodi Cérons. U památníku se tyčí tři vlajkové stožáry. Na jednom vlaje vlajka Velké Británie, na druhém francouzské vlajka a na třetím skotská vlajka s úhlopříčným křížem svatého Ondřeje.³²

3.4.3 Obsah knihy

Sophie žije se svými rodiči a bratrem Sebastienem v malém domku u vlakových kolejí. Maminka spouští závory, když projíždí vlak, tatínek pracuje na nedaleké farmě pana Massona. Nedaleko bydlí i Sophiina babička a ve vedlejší vesnici maminčina sestra Régine s manželem Thierrym, který v listopadu 1939 odchází k námořnictvu, a dvouletým Charlesem.

Na přelomu června a července 1939 se všichni z rádia začínají dozvídat informace o Adolfu Hitlerovi, na konci prázdnin již Sophie vnímá změnu nálady ve vesnici – „Všichni vypadají ustaraně a nesmějí se tak srdečně, jak jsem byla zvyklá. Všechno je to vina Adolfa Hitlera.“³³

Když vypukne válka, Sebastien se svým kamarádem Olivierem Massonem se chtějí dobrovolně přihlásit do armády a jít na frontu. Sophie má o bratra strach, ale ani ona sama nechce být pasivní. V polovině února 1940 se Sophie dozvídá, že německá armáda postupuje napříč Evropou. Následně zjišťuje, že Sebastien vstoupil do tajné skupiny, kterou založili bratři Marcel a Patrice Cariatové. Ti si myslí, že Sophie je ještě malá na to, aby byla členem skupiny, ale Sebastien se jí zastane a Sophie se stává spojku, která má předávat tajné vzkazy. Protože o své „funkci“ nesmí s nikým mluvit, stává se Sebastien jejím blízkým přítelem, se kterým mluví o válce. Tři měsíce poté, co se Sophie stala tajnou spojku, dostává první vzkaz k doručení. Později se dozví, že se jednalo pouze o zkoušku.

V červnu 1940 se Sophie dozvídá, že u vedlejší vesnice byli spatřeni uprchlíci, a vypraví se tam. Soucítí s nimi a rozhodne se jim pomoci – s pomocí Sebastiena a Oliviera

³² ATKINSOVÁ, Jill. *Sophiina tajná válka: Deník dívky z druhé světové války (1939–1940)*. Praha: Egmont, 2011, s. 110, upraveno. ISBN 978-80-252-1924-9.

³³ ATKINSOVÁ, Jill. *Sophiina tajná válka: Deník dívky z druhé světové války (1939–1940)*. Praha: Egmont, 2011, s. 13. ISBN 978-80-252-1924-9.

jim zařídí nocleh ve stodole pana Massona a společně i s Yvette objíždí vesnici, aby pro uprchlíky sehnali jídlo. O několik dní později vesnicí prochází ranění skotští vojáci. Sophie společně se Sebastienem opět domluví nocleh u pana Massona. S jedním vojákem, Angusem Brownem, se Sophie seznámí – je mu 18 let, nechce být vojákem, nechce bojovat, ale neměl na výběr.

Následující den Sophie doručuje další vzkaz. Když se vrací domů, spatří nad sebou dvě letadla, která v zápětí zahájí palbu. Sophie se skryje v příkopě, útok přežije. Kromě svého života se obává i o život skotských vojáků, protože si domyslí, že německá letadla pátrají právě po nich. Lze říci, že toto byl pro Sophii první reálný válečný zážitek.

Následují další válečné hrůzy – válka se dostala až do jejich vesnice, Sophie vidí mrtvá těla, zničené domy... S postupující válkou narůstá i intenzita doručování tajných vzkazů. Situace se dále zkomplikuje, když vesnici obsadí Němci. Po doručení jednoho vzkazu Sophie zaslechne střelbu, bojuje se nedaleko, nemůže odjet domů, proto jde ke své tetě Régine. Tam najde strýčkův dalekohled, kterým pozoruje bitvu, je jí ohromená, připomíná jí to sledování filmu. V zápětí se ale zděsí, protože si všimne, že francouzské lodě střílejí na francouzské pobřeží, a ohrožují tedy francouzské občany. V tu chvíli Sophie spatří malý člun plný lidí, na který dopadla tanková střela, a člun vybuchl.

Sophie přes noc zůstává u tety, ráno bitva pokračuje, dokonce se blíží k nim. Teta si uvědomí, že jsou v nebezpečí. Její úvahy ovšem přeruší výbuch, který vyrazí dveře z pantů, okna se roztrhají. Následující den všichni odchází k Sophii domů, cestou Sophie vidí zničený dům Hélèn, které vozila tajné vzkazy, zjišťuje, že je po smrti.

Nedlouho poté vidí u hlavní silnice zástup zajatých vojáků. Všimne si, že jeden voják se skácel k zemi a zapadl do příkopu, aniž by si toho některý z německých vojáků všiml. Když zástup přejde, jde Sophie za vojákem, poznává, že je to Angus. Doma o něm řekne mamince a chce ho schovat u nich doma. Maminka je zpočátku zděšená, ale nakonec souhlasí. Do „záchranné akce“ se zapojí i jejich tajná skupina. S pomocí Sebastiena, Yvette a Oliviera přepraví Anguse domů, večer ho přijde ošetřit lékař.

Situaci komplikuje Gerges Dubois, který tuší, že Ridelovi pomáhají uprchlíkům, a chodí k nim pod různými záminkami stále častěji. Angusův stav se zlepšuje, Patrice pro něj nachází bezpečný úkryt. Následně je Marcel seznamuje s plánem Angusova útěku. Sophie od něj dostala další vzkazy, odjíždí je doručit. Večer má přijít Sebastien s Marcelem a Olivierem a odvést Anguse, ale dříve je u nich Georges. Sophie nenápadně odchází z domu a ukrývá Anguse v kurníku. Poté přichází i Sebastien s ostatními chlapci, ale to už Georges

s německým vojákem prohledávají dům a hledají uprchlého vojáka. Když nikoho nenajdou, odchází. Chlapci poté odvádí Anguse do bezpečí.

O několik dní později se Sophie dozvídá, že St Valery en Caux, kde před několika dny pozorovala bitvu, je zničené, centrum rozbombardované a že francouzský premiér podepsal příměří. Nakonec se i teta Régine stává členkou tajné skupiny a nahrazuje zemřelou Hélèn. Začátkem července Sophie dostává dopis od Anguse, který se v pořádku dostal z Francie do Španělska. Sophie je odhodlaná bojovat až do konce.

3.4.4 Charakteristika hlavní postavy

Hlavní hrdinkou je třináctiletá Sophie Ridelová, která žije se svými rodiči a patnáctiletým bratrem Sebastienem v malém domku u vlakových kolejí. Volný čas tráví se svou kamarádkou Yvette Bertrandovou, často jezdí na kole a učí se anglicky. Se svými problémy se svěřuje slepicím, které chovají v kurníku u domu.

Vztah Sophie a jejího bratra Sebastiena zpočátku není zcela bezproblémový, objevují se mezi nimi sourozenecké rozmršky. Když se ovšem Sophie dozví, že její bratr chce vstoupit do armády, má o něj strach. Když se oba stanou členy tajné skupiny, je Sebastien jediný, s kým může mluvit o válce. Lze říci, že válka je sblíží.

Válka změní i vztah Sophie a její nejlepší kamarádky Yvette, se kterou již nesmí o některých věcech mluvit. Ráda by se jí svěřila se svým úkolem, ale slib, který dala skupině, je pro ni důležitý a dodrží ho. Přála by si, aby Yvette také vstoupila do tajné skupiny, ale bojí se to říct nahlas. Na začátku války je patrný i rozdíl mezi oběma dívkami – Sophie se od začátku o válku zajímá, nechce být pasivní, kdežto Yvette o válce nemluví, zajímá se o domácí práce. Postupem času se i Yvette začíná více zajímat o dění kolem sebe, pomáhá ošetřovat raněné.

Od začátku Sophie nechce jen pasivně přihlížet, jak se válka blíží a mění jejich životy, proto se stává spojku tajné skupiny. Uvědomuje si důležitost svého úkolu, ale zároveň i nebezpečí, které jí hrozí. Při doručování prvního vzkazu je nervózní, nejistá, třese se, ale sebere odvalu a vzkaz doručí. Časem je již více sebejistá. To se změní ve chvíli, kdy se do jejich vesnice dostanou Němci a kdy situace začne být nebezpečnější. Přesto Sophie svůj úkol nevzdá a pokračuje v doručování vzkazů.

Sophie je dívka s obrovským srdcem a těžce se vyrovnává s hrůzami války. Když se poblíž vesnice objeví uprchlíci, snaží se jim pomoci. Postupně uprchlíků přibývá a Sophie začíná chápat, že všem pomoci nemůže, i když to nese těžce.

Velkou ránou je pro Sophii obsazení jejich vesnice Němci. Kromě strachu, který ve vesnici panuje, Sophie zjišťuje, že Němci vyvraždili všechny jejich slepice. To ji silně zasáhne, protože je považovala za své důvěrnice – když se potřebovala vypovídat, chodila k nim do kurníku. Navíc když doručuje další vzkaz, zastaví ji německé oddíly, které ji prohledají, ale ukrytý vzkaz nenajdou.

Ještě větší strach Sophie zažije, když se snaží zachránit zraněného skotského vojáka. Ale nezalekne se, je velmi statečná. Po celou dobu dělá vše, co je v jejích silách, aby byla užitečná, nechce jen pasivně přihlížet hrůzám, které se okolo ní dějí.

3.4.5 Hlavní myšlenka

V knize je několikrát zmíněna solidarita lidí, kteří se snaží pomoci uprchlíkům, zraněným vojákům i místním. To, že je někdo malý, ještě neznamená, že nemůže dělat velké věci – důležité je odhodlání a přesvědčení, že to, co dělá, je správné. Kromě toho kniha zachycuje proměnu lidí během války a její dopad na nevinné lidi.

3.5 Terezínské ghetto (Veronika Válková)

3.5.1 O knize

Knihy vyšla v nakladatelství Grada v roce 2013. Příběh se odehrává na podzim roku 1944 v terezínském ghettu, kam se pomocí kouzelného atlasu přenesla dvanáctiletá Bára Holečková. Zpočátku netuší, kde se ocitla, navíc se na místo dostává v noci. Nejprve potká několik mužů, kteří tlačí káru s mrtvolami, potom ji pronásledují strážci města, nakonec se uryje na půdě, kde ji objeví šestnáctiletý Petr, se kterým se Bára spřátelí. Petr se společně s dalšími kamarády o Báru stará, nosí jí jídlo a vodu, pomáhají jí přežít v Terezíně. Když většina z nich dostane povolání do transportu, rozhodne se Bára, že odjede s nimi. Na poslední chvíli ji před transportem zachrání tajemná frau Katzová. Příběh je psán erformou. Knihu ilustroval Petr Kopl – ilustrace jsou černobílé.

Knihy je součástí edice Kouzelný atlas putování časem – jedná se o 6. díl této série. Dalšími tituly, které v této edici vyšly, jsou Karel IV. – Příběh českého krále (2011), Pozdvižení v Pompejích (2011), Husité – Ve znamení kalicha (2012), Rudolf II. – Spiknutí na císařském dvoře (2012), Vikingové – Záhada rohatých přileb (2013), Egypt – V nitru pyramidy (2013), Za Marie Terezie – Zamilovaný dragoun (2014), Marie Terezie – Tajnosti císařských komnat (2014), Trójská válka – Poseidónův hněv (2014), Mezi piráty –

Dobrodružství za třicetileté války (2015), Leonardo da Vinci – Úsměv Mony Lisý (2015), Svatý Václav – Vraždou to nekončí (2015), Král Karel IV. – Osudový turnaj (2016), Boj o Ameriku – Nečekané setkání (2016), Mezi Indiány – Dcera náčelníková (2017) a Japonsko – Gejši a samurajové (2017). K vydání se připravuje další titul série Vznik Československa.

3.5.2 O autorce

Veronika Válková (*1970) vyučuje latinu a historii na pražském gymnáziu. Pro Státní pedagogické nakladatelství napsala několik učebnic dějepisu pro základní školy i gymnázia a metodické příručky k těmto učebnicím. S psaním učebnic začala ještě při studiu vysoké školy a s minimem pedagogických zkušeností.

Pod pseudonymem Adam Andres publikuje fantasy (série Wetemaa). Pro psaní pod pseudonymem se rozhodla kvůli možnému neúspěchu jejích knih. Ten se ovšem nedostavil – její první kniha získala Zlatého Ikara za nejlepší sci-fi a fantasy knihu roku 1993.

Pro děti vydala sérii knih s názvem Kouzelný atlas putování časem – zatím vyšlo 17 dílů, další se připravuje. Příběhy vypráví o holčičce Báře, která se pomocí kouzelného atlasu dostává do minulosti, ale předem netuší, kam se dostane a na jak dlouho. První čtyři díly vyšly v nakladatelství Fragment v edici s názvem Dobrodružné výpravy do minulosti, další pokračování vydalo nakladatelství Grada již pod názvem Kouzelný atlas putování časem.

3.5.3 Historický kontext knihy

V knize jsou zmiňovány tzv. Norimberské zákony (viz Zakázané holky).

Příběh knihy se odehrává převážně v Terezíně – ghettu Terezín. „Součástí nacistických plánů na nové uspořádání Evropy bylo tzv. konečné řešení židovské otázky. Také na území tehdejšího Protektorátu Čechy a Morava byli občané židovského původu pronásledováni a od listopadu 1941 postupně deportováni do města Terezín, kde pro ně nacisté zřídili tzv. ghetto – koncentrační tábor pro Židy.“³⁴ Terezín nebyl vyhlazovací tábor, Židé tu měli být, dokud nebudou vyhlazovací tábory připraveny.

Byli tu shromažďováni nejen Židé z protektorátu, ale i z Německa, Rakouska, Nizozemí, Dánska, Slovenska a Maďarska. Terezínským ghetttem prošlo přes 140 000 židovských vězňů – zemřelo tu asi 35 000 vězňů především kvůli hladu, stresu a špatným

³⁴ Památník Terezín [online]. 2018 [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/>

hygienickým podmínkám. Transporty z Terezína směřovaly do Osvětimi – Březinky (Auschwitz – Birkenau).

Atmosféra v Terezíně byla oproti ostatním táborem příznivá, „strážní službu tu vykonávali protektorátní četníci, kteří z velké většiny sympatizovali s uvězněnými, snažili se jim pomáhat a udržovat kontakty s vnějším světem,³⁵ přestože ghettu veleli nacisté. I když v Terezíně platila různá omezení, postupně zde byl povolen i kulturní život.

„V ghettu byly vězněny i tisíce dětí a snahou židovské samosprávy a dospělých vězňů obecně bylo jim jejich úděl pokud možno ulehčit. Přes zákaz nacistů probíhalo tajné vyučování a pedagogové i vychovatelé se dětem věnovali s nesmírnou obětavostí.“³⁶

3.5.4 Obsah knihy

Na přestěhování do nového domu Bára nachází jen 2 pozitiva – s domem koupili i kočku Barču a ve staré truhle na půdě Bára našla kouzelný atlas, který ji přenáší do minulosti. Nikdy ale neví, kam ji atlas přenesou, ani na jak dlouho, ale vždy je oblečená dobově. Zároveň vždy ovládá jazyk, kterým se na daném místě v danou dobu mluví. Domů se vrací ve stejném okamžiku, ve kterém svou přítomnost opustila. Bára podezírá kočku Barču, že má s atlasem něco společného, ale netuší co.

Po prvním dni v nové škole se Bára vrací domů a zjišťuje, že rodiče nejsou doma a že se vrátí až večer. Proto se rozhodne vypravit do minulosti, dotkne se mapy a octne se na kolejích u budovy, kterou považuje za nádraží. Než se stačí vzpamatovat, uslyší divný zvuk a rychle se schová ve křoví. Kolem ní projedou tři muži tlačící káru, na které jsou mrtvá lidská těla.

Když muži odjedou, vypravuje se Bára hledat nějaké lidi, v jejichž přítomnosti by mohla být v bezpečí. Všimnou si jí dva muži, kteří ji začnou pronásledovat. Bára jim uteče a schová se v parku, kde zůstane až do svítání. Ráno se Bára snaží dostat z města, ale překvapí ji, že narazí na hradby. Jde podle nich až k bráně se závorou, kterou hlídají dva strážci se samopaly – ptají se, kde má Bára hvězdu, ale ta vůbec netuší, o jaké hvězdě mluví.

Báře začíná docházet, že se dostala do velmi podivného města. Najednou zahlédne svou nejlepší kamarádku Terezku. Rozběhne se k ní, ale ta ji nepoznává. Později si Bára uvědomí, že dívka, kterou považovala za Terezku, byla Terezčina babička.

³⁵ Památník Terezín [online]. 2018 [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/>

³⁶ Památník Terezín [online]. 2018 [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/>

Při dalším pronásledování Bára vběhne do otevřených dveří domu a schová se v jednom z pokojů, kde se seznámí s asi dvacetiletým mladíkem Maxem. Ten Báře vysvětlí, proč musí nosit žlutou hvězdu s nápisem Jude (Žid) a navrhne jí, aby si z jeho kabátu hvězdu odpárala, protože on už tu dlouho nebude. Poté Bára odchází a dostává se na opuštěnou půdu, kde nachází skrýš a vyčerpaná usíná.

Večer ji probudí chlapec Petr Ginz, který má na půdě „zašívárnu“. Od něj se Bára dozvídá, že se přenesla do Terezína a že je rok 1944, zároveň jí pomůže pochopit, jak to zde funguje, jak se má chovat, aby se nedostala do potíží. Nakonec jí slíbí, že jí přinese něco k jídlu.

Ráno na půdu přichází asi 40 chlapců s vychovatelem a začínají se učit. Když zaslechnou hluk, začnou všichni zpívat píseň. Až později se Bára dozvídá, že vyučování je zakázané. Na půdu vtrhne německý voják, chlapce odvolá k jejich lůžkům na osobní prohlídku, vychovatele zbije a zakáže mu sejít z půdy, dokud pro něj někoho nepošle. Bára má o vychovatele strach, vylézá ze své skrýše, vychovatel nechápe, jak se na půdu dostala; chvíli spolu mluví, poté jí řekne, ať se zase schová.

Později za Bárou přijde Petr, který jí přinese slíbené jídlo. Petr jí vypráví, jak se dostal do Terezína, Bára se mu svěří se svým tajemstvím – kouzelným atlasem. Postupně vymyslí plán na „setkání v budoucnosti“ – den poté, co se Bára vrátí do své současnosti, se sejdou u nákupního centra na lavičce.

O Báru se zajímá i vychovatel Valtr Eisinger, chlapci přezdívaný Preck, který vymyslí plán starání se o Báru – je nutné, aby za ní nechodil pouze Petr, protože by mohl být podezřelý, a mohli by ho odhalit. O Báru se musí starat ještě další 3 chlapci. Nakonec si domluví tajné heslo „Knabino“ (to v esperantu znamená děvče). Chlapci za ní docházejí více či méně pravidelně. Kromě jídla jí přinesou i deku, kousky svíčky a časopis Vedem, který zde chlapci tajně vydávají.

Následující den večer na půdu přiběhne Petr, upozorní Báru na hrozící nebezpečí (vojáci prohledávají celý dům) a zase odbíhá. Bára rychle hledá bezpečnou skrýš, nakonec vyleze na trám u vikýře, kde stráví několik hodin, ale nikdo ji nenajde.

Bára by chtěla jít za Maxem, to se jí podaří s pomocí Petra. Společně jdou do Maxova pokoje, kde se dozvídají, že Max je v nemocnici. Tam Bára zjistí, že mu v noci amputovali v zápěstí poraněnou ruku. Poté Petr odchází do práce, Bára se prochází po městě, zjišťuje, jak město vypadá. Protože má na sobě přišitou Maxovu hvězdu a ví, že nesmí chodit po chodníku, je relativně v bezpečí.

Protože město je celkem malé, odpoledne už Bára nemá co dělat. Začne procházet dvorky domů. Na jednom si povídá se stařenkou, která Báře vypráví o své vnučce Rebece Blumenfeldové, Bára jí slibuje, že kdyby ji tu potkala, bude ji pozdravovat. Stařenka tuší, že zde umře a vnučku už neuvidí. To si Bára nechce připustit a slibuje jí, že se za ní další den znovu zastaví.

Večer Petr pomůže Báře dostat se nepozorovaně zpět na půdu do skrýše, zároveň jí oznamuje, že jejich ubytovna se ruší, téměř všichni chlapci jdou do transportu. Ale Bára nemusí mít strach, zůstane tu Kurt, který se o ni bude dál starat.

Další den ráno jde Bára opět ven. Nejprve navštíví Maxe v nemocnici, potom jde za stařenkou. Dozvídá se, že paní Blumenfeldová umřela. Bára se rozhodne zajít na dívčí ubytovnu a vyhledat její vnučku Rebeku, i když neví, jestli tu vůbec je. Bára zjišťuje, že Rebeka tu skutečně byla, ale že zemřela.

Po návratu do skrýše za ní přicházejí chlapci, kteří se s ní jdou rozloučit. Druhý den za Bárou přišel Kurt, který jí kromě jídla, přinesl i zprávu, že vlak pro chlapce nepřijel, budou odjíždět až další den, noc stráví v Hamburských kasárnách u železnice.

Bára se rozhodne, že s chlapci nastoupí do transportu. V noci se vyplíží z budovy a dojde k Hamburským kasárnám, po okapu vyšplhá nahoru, zatuká na okno, nějaký muž jí otevře a pomůže jí dovnitř, i když nerozumí tomu, proč chce Bára odjet s transportem. Na půdě najde své přátele, dozvídá se, že se jedná o mužský transport a nakonec usíná. Ráno Petr Báře půjčí sako, aby nebylo poznat, že má na sobě dívčí šaty. Na chodbě Bára potká Maxe a jeho bratra Samuela. Max dostal lístek do transportu, Samuel si zařídil, aby mohl jet s ním. Max začíná pochybovat o tom, že jedou do pracovního tábora, protože on je jen několik dní po amputaci ruky, navíc kolem je dost starších mužů a malých chlapců.

Bára se už chystá nastoupit do vagonu, když přiběhne frau Katzová s rozkazem, že je třeba všechny znovu překontrolovat – každý má před nástupem nahlásit jméno a transportní číslo. Báře se nepodaří kontrolu přelstít, do vagonu s chlapci nastoupit nemůže, frau Katzová ji odvádí pryč. Když se k nim někdo začne dobývat, Bára se ocitá zpátky doma. Vedle ní je kočka Barča, která na ni útočí. Když si Bára očišťuje rány, vypadne jí z mikiny časopis Vedem, později v kapse najde i Maxovu hvězdu.

Na internetu zkouší vyhledat jméno Petr Ginz, najde mnoho odkazů, dokonce i obrázky. U jednoho je napsáno „Návštěva z pravěku“ – to je název knihy, kterou Petr napsal jako dítě před transportem do Terezína. Bára zjišťuje, že transport s chlapci jel do Birkenau, kde byli Terezínští usmrceni, následně Bára vyhledá informace i o ostatních chlapcích.

Do svého sešitu potom zapíše: CESTA 6. – TEREZÍN 20.–28. ZÁŘÍ 1944. Pod to napíše několik informací o Terezíně, Osvětimi a Birkenau. Potom do sešitu nalepí fotky přátel, které našla na internetu (popř. jejich podobu namaluje), a připíše několik informací o nich.

Další den jede Bára s rodiči do nákupního centra. Pro Báru je nejdůležitější, aby se stihli stavět v knihkupectví, kde si chce koupit Petrovu knihu *Návštěva z pravěku*. Knihu si koupí a jde si s ní sednout na lavičku, kde měla s Petrem domluvenou schůzku. Z kapsy vyndá židovskou hvězdu, protože Petrovi slíbila, že ji bude mít. Symbolicky se rozloučí s chlapci a poté se začte do Petrovy knihy.

Knih *Terezínské ghetto* má celkem 12 kapitol. Příběh první a poslední kapitoly se odehrává v současnosti, ostatní kapitoly se odehrávají v Terezíně.

3.5.5 Charakteristika hlavní postavy

Hlavní hrdinkou je dvanáctiletá Bára Holečková, která chodí do 6. třídy. Nedávno se rodiče s Bárou přestěhovali z bytu v Praze do domu za Prahou. Bára tedy nemůže dojíždět do své školy a od září nastupuje do nové. Vadí jí, že přišla o všechny své kamarády, dokonce o svou nejlepší kamarádku Terezku, v nové škole se jí nelíbí, spolužáci ji nepřijali vlídně. Na stěhování Bára nachází pouze 2 pozitiva – s domem koupili i kočku Barču a ve staré truhle na půdě našla kouzelný historický atlas.

Bára má ráda tajemství a záhady – největší záhadou pro ni je, jak funguje kouzelný atlas. Aby to zjistila, založila si záznamové archy, do kterých si zapisuje, kam se už s atlasem dostala. Navíc zjistila, že se mapy na stránkách atlasu mění, proto si zapisuje údaje o jedné konkrétní stránce atlasu – doufá, že zjistí, podle čeho se mapy v atlase proměňují.

Na svůj věk je celkem rozvážná, když se objeví problém, dokáže zachovat chladnou hlavu a problém vyřešit. Má bystrý rozum, většinou dokáže dobře vyhodnotit situaci.

Přestože má strach, snaží se zachovat správně – i když je to nebezpečné, vyjde ze své skrýše na pomoc zbitému vychovateli, chce znovu navštívit Maxe, který jí věnoval svou hvězdu, aby mu mohla poděkovat. Když zjistí, že její přátelé mají být transportováni, rozhodne se dobrovolně pro transport, než aby zůstala téměř sama v Terezíně.

Bára je velmi empatická, osudy ostatních lidí jí nejsou lhostejné. Často pláče bezmocí, když nemůže pomoci svým přátelům. I když v Terezíně trpí hladem, dokáže se ovládnout, není lakomá. Když jí Max nabízí v nemocnici svůj oběd, Bára ho odmítne s tím, že je pro něj a on

ho potřebuje, aby nabral sílu. Když jí Petr přinese buchtu, kterou mu v balíčku poslala maminka, Bára sní jen půlku a druhou půlku schová pro stařenku, se kterou se seznámila.

Pobyt v terezínském ghettu Báru v některých ohledech změnil – např. nechápe, jak se rodiče mohou dohadovat kvůli takovým malichernostem jako je koupě nové sedačky, uvědomí si hodnotu vzdělávání a přestane plýtvat jídlem.

3.5.6 Hlavní myšlenka

Hlavní myšlenkou je nesnášenlivost vůči Židům, nesmyslnost odsuzování člověka pro to, že je jiné rasy, barvy pleti apod. Díky této knize si žák může uvědomit, v jakých podmínkách tenkrát Židé žili, může přehodnotit svůj žebříček hodnot. Kniha je zároveň o oběti, kterou přinášejí chlapci tím, že už z tak malých přídělů ještě schovávají jídlo pro Báru, zároveň se vystavují nebezpečí.

4 Vybrané úryvky z knih

V této části práce jsou vybrané úryvky z výše charakterizovaných knih. U každého úryvku jsou uvedeny otázky a úkoly, které mohou žáci vypracovat. Zvolené postupy nejsou jedinou možností, jak lze s texty pracovat. Úkoly jsou navrženy především pro hodiny literární výchovy na druhém stupni základní školy, ale s některými texty lze vhodně pracovat i v hodinách slohové výchovy, popř. v jiných předmětech, především v dějepise, občanské nebo výtvarné výchově. Otázky a úkoly jsou navrženy tak, aby rozvíjely klíčové kompetence žáků.

Texty týkající se druhé světové války jsou vhodné především pro práci v posledních dvou ročnících základní školy, nicméně s některými ukázkami lze pracovat i s mladšími žáky. Pro správné pochopení některých ukázek je nutný historický kontext doby, do které jsou příběhy zasazeny, nebo znalost příběhu knihy. K tomu mohou dopomoci informace obsažené ve druhé kapitole této práce.

Úryvky jsou různě dlouhé – při práci s mladšími žáky je vhodnější vybírat kratší texty, ve kterých se žáci snáze orientují, totéž platí i pro práci se staršími žáky, pokud s prací s textem teprve začínají. Neúspěch by je mohl odradit od další práce i čtení knih. Pokročilejší či starší žáci jsou již schopni pracovat s delšími texty.

Vzhledem k tomu, že rámcové vzdělávací programy zdůrazňují nutnost mezipředmětových vztahů a důležitost práce s textem a jeho porozumění, jsou úkoly koncipovány tak, aby splňovaly především tato dvě kritéria. Vzhledem k rozdílné vybavenosti jednotlivých škol je práce zaměřena především na práci s tištěným textem, popř. na vyhledávání informací z různých zdrojů (internet, knihy, odborné časopisy apod.).

U většiny otázek a úkolů je uvedeno možné, nikoli jediné řešení. Některé úkoly vedou žáky spíše k vyjadřování názorů a k formování postojů než k získávání konkrétních vědomostí, proto u těchto otázek není správné řešení uvedeno. Stejně tak není uvedeno u úkolů, kdy žáci mají vyhledávat rozsáhlejší informace. Uvedená časová dotace je pouze orientační, vždy záleží na složení a zkušenostech skupiny žáků, popř. na jejich ochotě diskutovat o daných problémech.

4.1 Říkali mi Leni

Úkol č. 1

Časová náročnost: 3 minuty

Pokus se podle názvu knihy odhadnout, o čem by kniha mohla být. Co z názvu dokážeme usoudit?

***Možné řešení:** Minulý čas naznačuje nějakou změnu, něco bylo, ale nyní je to jinak. Dívka se jmenovala Leni, ale nyní se může jmenovat jinak; se jménem Leni se neztotožňuje.*

Úkol č. 2

Časová náročnost: 45 minut

Pocházím z městečka Herrstadt v západním Německu. Babička říká, že už tu bydlíme dávno, že již její pradědeček tady žil, jenomže bydlil v domě na náměstí. Jsme tedy starousedlá rodina, jak se říká těm, kdo zde přežili už i první válku, která prý nebyla tak hrozná. Pro nás však byla také zlá, protože v ní padl můj dědeček Leopold Freiwald, který byl hodinářem.

Babička Matylida žije s námi, totiž s mou matkou, bratrem Raulem a se mnou, ve starém domě na Lange Weise, protože nám pěkný dům v ulici U tří lip rozbila puma. Tatínka nemáme. Byl hodný, hrál rád na cello a rád četl básně. Pracoval v lékárně a říkali mu magistr. Odešel do války a již se nevrátil...

Tady jsem na chvíli přestala psát a rozmýšlela jsem se, koho mám poslechnout. Babička mi totiž poradila, abych sem připsala tuto větu: Válka je nejstrašnější věc na světě, bere matkám syny a z dětí dělá sirotky. Paní učitelce se to však nelíbilo, když jsem jí to četla, a chtěla, abych napsala: Jsem hrdá na to, že můj tatínek byl německý hrdina. Já však na to vůbec hrdá nejsem, já bych tisíckrát raději přála tatínkovi, aby byl živ a mohl si číst z těch krásných knih se zlatými ořízkami, které babička denně urovnává a oprašuje na polici. To však bych přála každému muži, který se nevrátil, nejen našemu tatínkovi.

Já si nemohu pomoci, ale já – už jsem na tatínka zapoměla. Zdá se mi, jako bych ho byla viděla jen jednou. Stál ve dveřích pokoje ve vysokých botách a povídal: „Tak tohle je naše Leni?“

Potom zase odešel a boty zněly na schodech: klap – klap – klapy – klap. To už musí být tuze dávno. A potom jednou maminka pověsila nad stůl tatínkův obrázek a do růžku zastrčila nějaké zelené listy pod černý flór a řekla: „Tatínek padl.“

Můj bratr Raul – teď už je mu čtrnáct pryč, vyskočil od stolu, zdvihl ruku šikmo před sebe a měl docela rovné prsty a ruka mu nepadala dolů. Moc jsem se tenkrát divila, že to vydržel tak dlouho stát.

Maminka řekla: „Podívej se, Leni, Raul uctívá otcovu památku zdviženou pravicí! To je árijský pozdrav. Ty jsi ještě maličká a nevíš, že je to nejvyšší čest člověka, je-li árijské krve, a je-li nadto Němcem. Nic není kromě Německa! Postav se vedle Raula!“ Tak jsem se postavila, ale ruce jsem měla dole.

Babička se začala třást a potom si musela sednout do křesla a hrozně naříkala. Pořád volala: „Ty můj synáčku!“ Potom chtěla pohladit Raula, ale on se jí vytrhl a utíkal pryč. Mne babička hladit nechtěla, ale bylo mi jí líto, jak tam v křesle plakala, proto jsem si k ní sedla na zem a dala jí hlavu na koleno a ona potom přestala volat tatínka a začala mne hladit a říkala: „Ty má holubičko!“

Tenkrát jsem vůbec neplakala, ani mi nebylo do pláče, ale dnes při té úloze ano; vzpomněla jsem si na babiččin nářek a začala jsem místo věty Jsem hrdá... psát Válka je nejstrašnější věc...

Paní učitelka se na mne zadívala přes brýle a zeptala se zlostně: „Co nepíšeš?“

Neodpovídala jsem a setřela jsem si slzy.

„Ty brečíš?“ zlobila se paní učitelka a sepjala ruce na břicho, jak to dělá vždycky, když hubuje. „Ty brečíš?“ řekla ještě jednou.

Přistoupila k mé lavici a podívala se mi do pera; spatřila rozepsanou větu: Válka je nejstrašnější věc – a já jsem věděla, že bude zle.

Paní učitelka si opřela ruce o boky a teprve spustila: „Dívky,“ povídala, „německé dívky, podívejte se na Leni Freiwald!“ A ještě moc se zlobila, že pláče, že tatínek byl velký hrdina. Musely jsme pak sborově přednášet báseň Hrdinům.

Anne Lore zvedla ruku jako náš Raul a paní učitelka řekla: „Nic nevidím, Anne Lore, připaz!“ Věděla moc dobře, že Anne Lore zdraví tím árijským pozdravem, ale nechtěla to vidět – ono se to teď nesmí.

A psaly jsme dál.

Tu větu o válce jsem tedy přeškrtnla a připsala jsem: ...a již se nevrátil, protože byl velký hrdina.

Potom jsem neměla chuť toho příliš mnoho psát. Dokončila jsem rychle:

Matka se jmenuje Rosa a chodí teď do kursu pro poštovní úřednice. Bratr Raul chodí do gymnázia a doma hodně zlobí. Já jsem žákyně čtvrté třídy dívčí školy a říkají mi Leni.³⁷

Co ses dozvěděl/a o hlavní hrdince?

- jmenuje se *Leni Freiwald*; chodí do čtvrté třídy
- bydlí v městečku *Herrnstadt* v západním Německu, kde její rodina žije již několik let
- žije s maminkou, babičkou a bratrem
- otec zemřel ve válce, *Leni* si na něj nepamatuje
- její dědeček zemřel v první světové válce
- je empatická, snaží se potěšit babičku, když se dozví, že tatínek zemřel

Charakterizuj další postavy, které v ukázce vystupují.

- učitelka – přísná, za války sympatizovala s Němci, nadržuje některým dívkám, zesměšňuje *Leni*, nechová se profesionálně
- *Anne Lore* – také stála na straně Němců

Vysvětli, co je myšleno árijským pozdravem? Proč byl po válce zakázán?

- heilování
- Německo bylo ve druhé světové válce poraženo a označeno za viníka války; heilování je spojené s pozdravem Hitlera

Vyhledej v textu pasáže, ve kterých je zachycen rozdílný pohled na válku.

- *Babička* mi totiž poradila, abych sem připsala tuto větu: *Válka je nejstrašnější věc na světě, bere matkám syny a z dětí dělá sirotky. Paní učitelce se to však nelíbilo, když jsem jí to četla, a chtěla, abych napsala: Jsem hrdá na to, že můj tatínek byl německý hrdina.*

Které postavy reprezentují jednotlivé názory na válku? Proč?

- *babička* – nemá ráda válku, protože jí vzala syna
- učitelka – *fašistka*, zastánkyně silného Německa; nepochybuje, že by Německo pochybilo

³⁷ BEZDĚKOVÁ, Zdeňka. *Říkali mi Leni*. Praha: Práce, 1983, s. 7.

Přepiš zvýrazněné pasáže z pohledu paní učitelky.

Možná transformace ukázky:

Dívky píší slohovou práci na téma Naše rodina, pracují dobře a tiše. Až na Leni Freiwald! Zase ona! Nad čím přemýšlí? Snad ve své práci nechce hanět válku, to jsem jí snad dostatečně vysvětlila, když mi svou práci četla. Stejně v brzké době musí začít nová válka, Německo přece nemůže zůstat dlouho poraženo!

Přes brýle se podívám na Leni a zlostně povídám: „Co nepíšeš?“ Leni neodpovídá, ona snad brečí. No ovšem, brečí!

„Ty brečíš?“ ptám se. Ona neodpovídá! „Ty brečíš?“ ptám se znovu a důrazněji.

Vážně si myslí, že se mnou nebude mluvit? Ona mě musí poslouchat! Jdu k její lavici, dívám se do jejího sešitu... No to snad ne! Ona vážně píše, že válka je nejstrašnější věc na světě.

„Dívky,“ opírám si ruce o boky, aby všechny věděly, že je zle, „německé dívky, podívejte se na Leni Freiwald! Ona si vůbec neváží německých mužů, kteří šli do války bojovat za velké a silné Německo a kteří ve válce padli. Všichni tito muži byli hrdinové! Postavte se dívky a předněte všechny najednou báseň Hrdinům.“

Úkol č. 3

Časová náročnost: 10 minut

Strýce Otty se doopravdy bojím. Dívá se napřed na zem a potom teprve nahoru. Jako bubák. Raul ho taky nemá rád – a to je jediné, v čem se shodujeme.

Babička vždycky řekne: „Dobrý večer, buďte vítáni!“ – ale já vím, že taky ráda není a že to pro ni není vítaný host. Strýc Otto se zastaví vždycky napřed v kuchyni s balíčkem – on vždycky přichází s balíčkem. Řekne mamince potichu: „Heil, Hitler!“ a potom spolu odejdou do pokoje.³⁸

Popiš, jaké vztahy má rodina ke strýci Ottovi.

- maminka se s ním přátelí, je ráda, že k nim chodí
- babička ho u nich ráda nevidí, ale nahlas to neřekne
- Leni a Raul se ho bojí

Nakresli strýce Ottu.

³⁸ BEZDĚKOVÁ, Zdeňka. *Říkali mi Leni*. Praha: Práce, 1983, s. 28.

4.2 Zakázané holky

Úkol č. 1

Časová náročnost: 10 minut

Táta najednou hvízdal. Máma s Jankou se na něj udiveně podívaly, ale přestože kývl hlavou, aby jim ukázal, kam se mají podívat, nepochopily hned, co ho mohlo udivit ve výkladu krámku se smíšeným zbožím, kam chodily odjakživa nakupovat k úslužné paní Zounarové. Pak si Janka všimla cedule přilepené na skle. Arisches Geschäft stálo nahoře a pod tím česky Árijský obchod.

„Ať žije árijka Zounarová,“ řekl táta s citem.

„Co je to vlastně árijec?“ zeptala se Janka.

„Blbost,“ vysvětlil jí táta stručně, ale pak přece jen dodal: „Na světě jsou různé rasy, třeba bílá, černá nebo žlutá, což samozřejmě neznamená, že je některá horší nebo lepší, jak ví každý, kdo má mozek v hlavě. Ale Němci si vymysleli takovou teorii, že ta árijská je nejlepší.“

„A my k ní jako nepatříme?“ zeptala se Janka.

„Ale jo,“ řekl táta s nechutí.

„A kdo k ní teda u nás nepatří? Černochů a Číňanů tady zrovna moc není, že ne?“

„Především Židi. A Cikáni,“ zabručel táta.³⁹

Vysvětlí význam slov úslužný a árijský.

- *úslužný* = *pozorný, galantní*

- *árijský* = *z vyšší rasy*

Napiš, zda jsou následující tvrzení pravdivá, či nepravdivá:

Paní Zounarová prodává pouze potraviny. *NE*

Janka je árijka. *ANO*

Otec si myslí, že některé rasy jsou lepší než jiné. *NE*

Němcům podle árijské teorie vadí především Židi a Cikáni. *ANO*

Proč myslíš, že paní Zounarová na svůj obchod umístila ceduli s nápisem?

- *protože si myslí, že bude mít více zákazníků, když její obchod je „čistý“, lepší*

³⁹ BOŘKOVCOVÁ, Hana. *Zakázané holky*. Praha: Albatros, 1995, s. 10. ISBN 80-00-00216-7.

Úkol č. 2

Časová náročnost: 30 minut

„Tak koukej,“ řekla Míša horlivě a táhla ji k té mapě.

Karamelové království mělo tvar trochu šišaté hrušky, ale byla to zřejmě prosperující a kvetoucí země, hýřící barvami. Domy ve městech měly jasně červené střechy a z komínů klidně stoupal modrý kouř. V sadech byly rozkvetlé stromy, na řekách pluly plachetnice a po silnicích ujížděla strakatá autíčka.

(...)

„Máte fakt krásnou zem. A vládnete v ní samy? Krále nemáte?“

Dina se zasmála a mrkla na ni.

„Vlastně máme, jenže většinou je zaměstnán jinde. Občas se pokouší vysvětlit nám i poddaným věci, který se vysvětlit nedají, a královna se zase stará o zásobování. Takže mají oba co dělat a vládnutí přenechávají nám.“

Vysvětlovat věci – myslela si Janka, a starat se o zásobování. Vzpomněla si, že táta nedávno něco povídal o nižších přídělech pro nižší rasy –

„S tím zásobováním,“ řekla, „jsou asi vážně potíže a –“

Dina jí skočila do řeči.

„No, na lístky toho moc nefasujete ani vy,“ začala a pak najednou pokračovala jinak. „Víte, rytíři, otec je z prostého rodu a než se stal králem, získal při provozování svého původního řemesla dost přátel. Někteří zůstali a ti teď naši zemi pomáhají zásobovat. Nedělejte si starosti.“

„Chápu, princezno,“ řekla Janka.

(...)

„Takže vládnete vy tři,“ řekla nahlas. „A rozhodujete na základě lidového hlasování, jak jsem vyrozuměl. Funguje to hladce? Nemíváte s obyvatelstvem občas potíže?“

„Někdy,“ připustila Míša. „Ale s tím si poradíme. Zrovna nedávno jsme s některýma pěkně zatočily.“ (...)

„Koukej,“ řekla Míša a ukázala na jedno místo na mapě. Část území blízko hranice byla oddělena tlustou černou čarou. Plocha uvnitř vypadala jako šachovnice z různobarevných čtverečků.

„Co to je?“ zeptala se Janka.

„Rezervace,“ oznámila Míša.

„Indiánská? Vy zavíráte indiány do rezervace?“

„Houby. Kde by se tu vzali indiáni.“

„Ty jsi zapomněla, že je to Karamelová země,“ řekla vyčítavě Eva. „U nás přece žijou lidi růžoví, kávoví, čokoládoví a tak.“

„A tak,“ opakovala Janka. „A koho z nich do té rezervace zavíráte?“

„Všechny. To právě vymyslela Dina,“ oznámila Eva pyšně.

„Zíráš, co?“ ušklíbala se Míša, ale pak přece jen podala bližší vysvětlení. „Koukej, některý z těch růžových začali prohlašovat, že jsou víc než kávoví a že tedy pro ně nemůžou platit stejná pravidla, chápeš? Ale ti nejpitomějši z těch kávových a čokoládových to říkali taky, samozřejmě o těch druhých. A Dina jim uložila, aby teda vymysleli zákony, jaké by jim vyhovovaly. Sepisovali je odděleně, ale to by ses divila, jak to měli stejný.“

(...)

Jance to začínalo docházet.

„No jo,“ zamumlala. „Pitomost je vždycky podobná.“

„Právě,“ souhlasila Míša. „Takže se všichni usnesli, že ti horší nesmějí s těmi lepšími do školy ani chodit po stejných ulicích, že musí bydlet zvlášť a dostávat zvláštní přídělky, teda jen chleba a černou mouku a že pro ty lepší budou vykonávat podřadný práce, ale nesmějí se k nim přiblížit.“⁴⁰

Co ses dozvěděl/a o Karamelové zemi? Pokus se ji nakreslit.

- *klidná země, kde se lidem daří, mají se dobře*
- *vládnou v ní 3 princezny – vládnou spravedlivě, nestrpí bezpráví*
- *v zemi žijí různí obyvatelé – růžoví, kávoví, čokoládoví...*

Vyhledej, co byl tzv. přídělový systém.

- = *prodej na lístky*
- *na základě přídělového systému bylo rozdělováno různé zboží*
- *u nás zaveden v roce 1939; trval 14 let*

Kolik postav v úryvku vystupuje?

- 4

⁴⁰ BOŘKOVCOVÁ, Hana. *Zakázané holky*. Praha: Albatros, 1995, s. 64. ISBN 80-00-00216-7.

Proč si podle tebe dívky vytvořily Karamelovou zemi?

- jednak se doma nudí, protože téměř nesmějí ven, jednak do této země projektují to, co se jim děje, snaží se to řešit správně

Jaká je hlavní myšlenka ukázky?

- nikdo není lepší, nebo horší než druhý

- neměli bychom řešit, co zakázat jiným lidem, ale hledat způsoby, jak s nimi vycházet

Úkol č. 3

Časová náročnost: 45 minut

A dnes tedy máma přinesla dva menší hrnce, do jednoho oddělila z toho velkého máslo a chystala se udělat totéž se sádlem.

„Počkej,“ zarazil ji táta.

Máma se na něj udiveně podívala.

„To sádlo je vepřové?“ zeptal se táta.

„No jistě,“ řekla máma. „Čerstvé vepřové sádlo, učiněný poklad.“

„Tak já nevím –,“ poznamenal táta váhavě.

Janka se na něj užasle podívala, ale máma najednou řekla:

„Aha. Takže ty myslíš –“

„Koukejte,“ začala Janka pohoršeně, ale taky trochu zmateně, protože tohle jim nebylo vůbec podobné, „až to sádlo dojde, budem si zas mazat margarínem. Nebo marmeládou, ne?“

„Ale o to vůbec nejde. Táta si jen vzpomněl, že Židi nesmějí jíst vepřové, víš.“

„Nesmějí?“ Janka teď už nerozuměla vůbec ničemu. „Ale to druhé přece taky nesmějí.“

Teda – nedostávají to na lístky a –“

Táta se rozesmál.

„Tohle jim nezakazují norimberské zákony. To jim nedovoluje jejich vlastní zákon.“⁴¹

Uved', čím byl omezován život Židů.

- Norimberskými zákony a židovskou vírou

⁴¹ BOŘKOVCOVÁ, Hana. *Zakázané holky*. Praha: Albatros, 1995, s. 81. ISBN 80-00-00216-7.

Rozdělte se do skupin. Vyhledejte informace o judaismu a norimberských zákonech, zjištěné informace zpracujte, vytvořte plakát a své poznatky prezentujte zbytku třídy.

Úkol č. 4

Časová náročnost: 15 minut

Janka se protlačila dovnitř a táta vešel za ní. Ve sklepe svítila jen slabá žárovka a chvíli jim trvalo, než poznali, že na tom rozházeném uhlí někdo leží. Nezabíral tam moc místa. Nehýbal se, jako by spal, ale divně dýchal, hlasitě a nepravidelně. Bylo to teď zřetelně slyšet, protože najednou všichni ztichli.

„Vyspává vám tam nějaká ožrala,“ řekl kdosi vzadu.

U té malé nehybné postavy ležela opravdu láhev, jenže od sodovky, a vedle ní se zalesklo ještě něco. Brýle.

„To je Franta, táto,“ zašeptala Janka.

Táta se k němu sklonil. Zvedl mu ruku a cosi z ní vytáhl. Vypadalo to jako krabička od léku a byla prázdná.

„Jdu telefonovat pro doktora,“ řekl a vyběhl ze sklepa.

„Kdo je to? Cos to povídala?“ zeptala se Vondra chraptivě.

„Co se to tu děje?“

Pan Vondrák se sehnul, aby se podíval a pak odhodil aktovku na uhlí.

„To je Franta. Od nás ze třídy,“ řekla Janka. „Táta už šel volat doktora.“⁴²

Co se podle tebe mohlo stát?

Jak může mladý člověk řešit své problémy?

Co bys měl/a udělat, když víš, že má někdo problémy?

⁴² BOŘKOVCOVÁ, Hana. *Zakázané holky*. Praha: Albatros, 1995, s. 148. ISBN 80-00-00216-7.

4.3 Hitlerova dcera

Úkol č. 1

Časová náročnost: 20 minut

Hra začala loni, když šla Malá Tracey podruhé do školy. Mark si vzpomínal, že tenkrát hodně brečela, hrozně nahlas popotahovala a kulila oči, jako by tím dokázala pláči zabránit.

Anna tenkrát popadla Malou Tracey za ruku, vtáhla ji do přístřešku a prohlásila: „Pojď, zahrajeme si hru.“

Malá Tracey znova popotáhla.

„Jakou hru?“ zeptal se Mark. Doufal, že nebude Na řemesla nebo něco podobně pitomého.

„Vyprávěcí hru,“ řekla Anna. „Hrála jsem ji s babičkou.“

Malá Tracey tázavě vzhledla k Anně a zamrkala mokkými řasami.

„Ty si vymyslíš nějakou postavu,“ řekla Anna Malé Tracey, „a já o ní budu povídat nějaký příběh.“⁴³

Zahrajte si ve dvojicích tuto Hru.

Uved', jaké jiné hry pro ukrácení dlouhé chvíle znáš.

Sepiš pravidla jedné hry tak, aby byla srozumitelná i tomu, kdo hru nezná.

Úkol č. 2

Časová náročnost: 15 minut

„Jenže o bitvách vám vyprávět nemůžu. Ona nikdy žádnou bitvu neviděla.“

„Určitě jo!“ prohlásil Ben. „Byla to Hitlerova dcera!“

Anna zavrtěla hlavou. „On ji od všech bitev držel stranou. Držel ji stranou ode všech. Nikdo nevěděl, že byl vůbec kdy ženatý, a nikdo nevěděl o Heidi. Žila s Fräulein Gelberovou v Berchtesgadenu – Hitler tam měl venkovský dům a to byl jediný svět, který znala.“

„Ale proč?“ divil se Mark. „Proč ji tajil?“

⁴³ FRENCHOVÁ, Jackie. *Hitlerova dcera*. Praha: Mladá fronta, 2009, s. 12. ISBN 978-80-204-1899-9.

Napiš, zda jsou následující tvrzení pravdivá, či nepravdivá:

Hitler byl pyšný na to, že má dceru.	NE
Heidi trávila celé dny v domě v Berchtesgadenu.	ANO
Hitler byl ženatý s Fräulein Gelberovou.	NE

Vyhledej na mapě, kde leží Berchtesgaden.

Proč podle tebe Hitler tajil svou dceru?

„Protože měla mateřské znaménko,“ vysvětlila tiše Anna.

„Velkou rudou skvrnu v obličejí. A jednu nohu měla kratší, takže kulhala... jenom malinko.

Ale Hitler chtěl stvořit dokonalou rasu – říkalo se jí ***. Děti s modrýma očima a světlými vlasy, vysoké děti, které můžou běhat a skákat a dobývat svět. Jenže jeho dcera byla malá jako on sám a černovlasá, její tvář vypadala, jako by ji někdo spálil žehličkou, a kulhala.“

„Tak to ji neměl rád,“ pípla Malá Tracey ustrašeně.

„Jasně že ne,“ řekl Mark. „Byl to Hitler. Vsadím se, že ten neměl nikdy nikoho rád.“

„Nevím, jestli ji měl rád, nebo ne,“ řekla Anna. „Ona doufala, že ano.“

„Ale někdo jako Hitler přece nemohl...“ začal Mark.⁴⁴

Doplň slovo, které patří na vynechané místo (*).**

árijská

Uved', jaké druhy handicapu znáš.

- *handicap = zdravotní postižení*

- *tělesné, mentální, kombinované*

Popiš, jak by ses měl chovat, když potkal někoho s nějakým handicapem.

Zamysli se nad Markovou myšlenkou, že „člověk, jako byl Hitler, nemohl mít rád“.

Souhlasíš s ní, nebo nesouhlasíš. Své tvrzení zdůvodni.

⁴⁴ FRENCHOVÁ, Jackie. *Hitlerova dcera*. Praha: Mladá fronta, 2009, s. 17. ISBN 978-80-204-1899-9.

Úkol č. 3

Časová náročnost: 10 minut

„Mami? Co víš o Hitlerovi?“

Maminka zamrkala a auto vletělo do louže. „Sakra. Hitler? Kde jsi k tomu přišel?“

„Ale ani nevím.“

Maminka pokrčila rameny. „Ty si ale umíš vybrat vhodnou chvíli na otázky. Co o něm chceš vědět?“

„Jaký byl?“

„Prosím tě, Marku, teď ne, v tomhle moři bláta mí dá dost práce udržet auto na silnici.“

„Prosím, mami. Já to chci vědět.“

„No, byla to zrůda,“ odpověděla maminka váhavě a zápolila s volantem. „Ty koncentrační tábory... a zabil strašnou spoustu Židů... šest milionů, myslím, říká se tomu holocaust.“

„Šest milionů lidí?“

„A zabil i spoustu dalších. Cikány a lidi z odborů... loni o tom dávali v televizi takový pořad, ale v polovině jsme ho přepnuli na film. Na takovéhle věci se špatně kouká. Nechápu, proč je do té televize dávají... a taky zabíjel lidi, co byli nějak postižení... myslím, že dohromady to bylo asi tak jedenáct milionů.“⁴⁵

Co si myslíš o maminčině odpovědi na Markovu otázku? Reagovala maminka správně?

Uved', jaký je rozdíl mezi historickým filmem a historickým dokumentem.

- *historický film bývá pozměněn podle fantazie tvůrců, události nebo postavy nemusí být skutečné, popř. jednání doložených historických postav nemusí odpovídat skutečnosti*

- *historický dokument by měl být objektivní, měl by předkládat ověřené informace*

Proč je dobré sledovat dokumenty?

- *nové znalosti, rozšíření obzorů, zajímavosti*

Uved' název dokumentu, který jsi viděl. Řekni, o čem byl.

⁴⁵ FRENCHOVÁ, Jackie. *Hitlerova dcera*. Praha: Mladá fronta, 2009, s. 25. ISBN 978-80-204-1899-9.

Úkol č. 4

Časová náročnost: 10 minut

„Kdo jsou Židi?“ zeptala se Heidi. To slovo jí bylo povědomé – už ho někde slyšela. Dokonce ho i četla v Duffiho knize, v té velké a nudné, co měla Fräulein Gelberová na krbu a nutila ji každý den z ní stránku přečíst.

V knize se mluvilo o „židovské otázce“, ale Heidi nikdy přesně nevěděla, co to znamená.

Frau Mundtová se kousla do rtu. „Na tohle by ses měla zeptat Fräulein Gelberové. Ale to, co se povídá, to jsou všechno nesmysly. Nesmysly. Židy prostě posílají na práci, to je všechno. Židi jsou bohatí, to všichni vědí. Je načase, aby taky začali pracovat. Tak pojď, honem nahoru.“

Později, na procházce, se Heidi zeptala: „Fräulein Gelberová, kdo jsou to Židi?“

Fräulein Gelberová ani nezpomalila. „Židi jsou jiní. Jsou jiní než my. Proto je Führer chce oddělit. Aby nemohli ohrozit německou krev a oslabit ji.“⁴⁶

Vyhledej informace o tzv. konečném řešení židovské otázky.

Vyhledej v textu stereotypy. Uveď další příklady stereotypů, které znáš.

Jaké je nebezpečí stereotypů?

Úkol č. 5

Časová náročnost: 10 minut

„Kdybys byl Hitler...“

„Kdybych byl *kdo*?“ Otec se rozesmál.

„Ne, tati, já to myslím vážně. Kdybys dělal takové věci jako Hitler – myslím hodně špatné věci –, co myslíš, že bych měl dělat já?“

Táta se na něj podíval zkoumavěji. „Myslíš jako, jestli bys měl být na mojí straně, ať se děje co se děje, jenom proto, že jsem tvůj otec?“

„Jo, tak nějak,“ přitakal Mark.

Myslíš, že dítě by mělo vždy souhlasit s názory a jednáním rodičů? Své tvrzení zdůvodni.

⁴⁶ FRENCHOVÁ, Jackie. *Hitlerova dcera*. Praha: Mladá fronta, 2009, s. 40. ISBN 978-80-204-1899-9.

Co bys dělal/a, kdyby někdo, kdo je ti blízký, dělal něco, s čím nesouhlasíš?

Jak by ses zachoval/a, kdyby tě někdo nutil dělat něco, co ty sám/sama nechceš?

Uved', k čemu mohou takové neshody vést, co se může stát?

„To nevím,“ řekl táta pomalu. Odložil leták, jako by se tentokrát skutečně snažil najít odpověď na Markovu otázku. „Asi bych chtěl, abys udělal to, co bys považoval za správné. Ale...“ Otec zaváhal, pak pokračoval. „Jestli spolu někdy v něčem nebudeme souhlasit, tak doufám, že o tom budeme aspoň schopni mluvit. Že se ještě budeme scházet a budeme rodina, i když se budeme hádat.“⁴⁷

Úkol č. 6

Časová náročnost: 10 minut

Zamysli se, v čem jsi podobný/á svým rodičům. V čem bys chtěl být jako oni a v čem naopak vůbec?

„Ale přece jsme po svých rodičích, ne?“

„Ano i ne,“ pokrčil rameny učitel. „Děti často mívají stejný temperament jako jejich rodiče, a někdy i stejné nadání. Třeba hudební nebo malířské. Ale obvykle s ním naloží jinak. Třeba malířův syn se může stát architektem, pokud po něm zdědí talent. Možná takhle ti to vysvětlím líp – nadání má člověk po rodičích, ale co s ním udělá, to už je na něm. A děti většinou dělají věci, které rodiče ani nenapadly.“⁴⁸

Převyprávěj obsah textu vlastními slovy.

Jaká je hlavní myšlenka textu?

*- každý z nás má nějaké nadání, ale je jen na něm, zda ho bude rozvíjet, zda ho uplatní
- rodiče ovlivňují náš život, ale v určité chvíli za něj přebíráme zodpovědnost sami, neděláme jen to, co chtějí rodiče*

⁴⁷ FRENCHOVÁ, Jackie. *Hitlerova dcera*. Praha: Mladá fronta, 2009, s. 44. ISBN 978-80-204-1899-9.

⁴⁸ FRENCHOVÁ, Jackie. *Hitlerova dcera*. Praha: Mladá fronta, 2009, s. 68. ISBN 978-80-204-1899-9.

Úkol č. 7

Časová náročnost: 10 minut

Místnost byla malá, z betonu a z oceli hluboko pod zemí. I podlaha byla z betonu. U stěny stála palanda. Heidi chtěla spát nahoře, ale Fräulein Gelberová prohlásila, že by Heidi mohla spadnout, a horní postel si vzala sama.

Heidi připadalo divné, že venku je invaze, bomby, rakety a letadla, a Fräulein Gelberová se bojí, aby Heidi nepadla z postele. Neřekla ale nic. Neříkat nic, v tom byla mistr. Trénovala to celý život.

V místnosti byl dřevěný stůl s malým přenosným vaříčem a dvě židle, a malý výklenek, oddělený od zbytku místnosti závěsem. Ve výklenku bylo umyvadlo se dvěma kohoutky, z nichž ale tekla jen studená voda, a dva nočníky. Fräulein Gelberová je musela každé ráno vyprázdnit do kbelíku na chodbě.⁴⁹

Jaké pocity v tobě ukázka vyvolává?

- *úzkost, strach, nejistota, osamění*

Nakresli obrázek, který by mohl být v knize jako ilustrace u tohoto textu.

Představ si, že jsi nucen žít v těchto podmínkách. Co by ti chybělo a proč?

4.4 Sophiina tajná válka

Úkol č. 1

Časová náročnost: 10 minut

Neděle 25. června⁵⁰

Maminka mi tenhle deník dala pod stromeček k Vánocům. Dneska je to přesně šest měsíců, takže bych do něj už konečně měla něco napsat. Taky jsem dostala knížku v angličtině. Podezírám maminku, že mi ji dala, abych se v angličtině zlepšila. Učím se anglicky už pár let a docela mě to baví. Ale teď jsem si řekla, že udělám něco lepšího. Budu si psát deník! Tajný deník. Nechci, aby si někdo četl, co mě těší nebo trápí – dokonce ani Yvette

⁴⁹ FRENCHOVÁ, Jackie. *Hitlerova dcera*. Praha: Mladá fronta, 2009, s. 103. ISBN 978-80-204-1899-9.

⁵⁰ ATKINSOVÁ, Jill. *Sophiina tajná válka: Deník dívky z druhé světové války (1939–1940)*. Praha: Egmont, 2011, s. 5. ISBN 978-80-252-1924-9.

Bertrandová. A to ji mám moc ráda. Je odjakživa mou nejlepší kamarádkou. Děláme všechno spolu a taky se o všechno dělíme, ale svůj deník jí neukážu. Dokonce jí ani neřeknu, že ho píšu.

Jak bych měla začít? Jmenuji se Sophie Ridelová. Pětadvacátého února mi bylo třináct. Mám dlouhé hnědé vlasy a na svůj věk jsem trochu malá. Ne jako můj bratr Sebastien. Tomu je patnáct a je vysoký a blondatý. Pořád se hádáme, což maminku velmi zlobí. Ale je to Sebastienova vina. Stále mě provokuje.

Žijeme v nevelké vesničce na venkově a tatínek pracuje na farmě pana Massona. Je to docela blízko – stačí přejít koleje. Bydlíme v malém domku. V přízemí je kuchyň s obývánkem a v prvním patře tři ložnice. Abychom se dostali nahoru, musíme vylézt po žebříku. Můj pokojík je doslova mrňavý, ale mně se líbí. Teď, když tohle píšu, ležím v posteli. Je tu takový klid – nechci, aby se to někdy změnilo.

Co ses dozvěděl/a o Sophii?

- *jmenuje se Sophie Ridelová, je jí 13 let*
- *je menší postavy, má hnědé vlasy*
- *baví ji angličtina*
- *její nejlepší kamarádkou je Yvette Bertrandová*
- *má staršího bratra Sebastiena*
- *s rodiči a bratrem žije na venkově v malém domku, kde má malý pokoj*

Proč si lidé píší deník? Máš také svůj deník?

Pokus se napsat první zápis svého vlastního deníku.

Vymysli, jak by příběh mohl pokračovat. Co by se mohlo přihodit?

Úkol č. 2

Časová náročnost: 20 minut

Neděle 3. září⁵¹

Už je to tady – to, čeho jsme se všichni báli. Nevím, co si o tom mám myslet – připadá mi to úplně neskutečné. Už je večer, ale stále jsem se ještě neuklidnila. Tohle bude jeden z těch dní, na které člověk nikdy nezapomíná.

Byla jsem odpoledne na návštěvě u Yvette, a když jsem jela na kole domů, uviděla jsem, jak u závor stojí táta se skupinkou dalších mužů. Mluvili spolu, byl s nimi i pan Masson. Zajímalo mě, o co jde. Když jsem k závorám dojížděla, zavolala jsem na ně. Někteří se otočili, ale nikdo se neusmál – dokonce ani táta ne. Pomyslela jsem si, že asi někdo umřel. Táta se ke mně rozběhl. Viděla jsem, že má v očích slzy.

Vymysli, co se mohlo přihodit.

Myslíš, že tatínek řekne Sophii, co se skutečně děje?

Pak mi to řekl. Adolf Hitler vtrhl do Polska. Zeptala jsem se, co je na tom tak zlého, a pan Masson mi pověděl o dohodě, kterou má Francie a Velká Británie s Polskem. Jestli někdo zaútočí na Polsko, musíme ho jít bránit. Takže dneska ráno vyhlásil britský premiér pan Chamberlain Německu válku a odpoledne udělal totéž i pan Daladier.

Takže jsme ve válce! Úplně mě z toho zamrazilo, i když byl teplý den. Zkřížila jsem si ruce na prsou a shrbila ramena. Otrásla jsem se. Třesu se ještě teď, když tohle píšu. Ve válce! Doteďka to byly jenom řeči, ale nyní je to skutečnost. Je to hrozné. Bojím se, co se nám všechno přihodí. Budou lidé umírat jako v té poslední válce? O té toho moc nevím – jenom to, že v ní umřeli dva moji strýčkové. Jejich jména jsou vytesaná na památníku na hřbitově až nahoře na kopci.

Vyhledej v textu, co bylo smyslem dohody mezi Francií, Velkou Británií a Polskem.

- Francie a Velká Británie slíbila, že pomůže Polsku, pokud na něj někdo zaútočí

⁵¹ ATKINSOVÁ, Jill. *Sophiina tajná válka: Deník dívky z druhé světové války (1939–1940)*. Praha: Egmont, 2011, s. 14. ISBN 978-80-252-1924-9.

Zjisti, kdo byli Chamberlain a Daladier.

- *Neville Chamberlain – britský politik a premiér*
- *Édouard Daladier – francouzský politik a premiér*

Vysvětli, která válka je myšlena „poslední válkou“.

- *první světová válka*

Zjisti, kdy a jakou událostí začala 2. světová válka.

- *1. září 1939, kdy německé tanky překročily polskou hranici (den před tím zinscenovali své přepadení, ze kterého vinili Poláky, vpád do Polska měl být podle nich odvetou)*
- *na základě dohody Polska s Francií a Velkou Británií vyhlásily Francie a Velká Británie Německu ultimátum, které Německo nedodrželo, a mezi těmito státy tak vznikl válečný stav*

Zamysli se nad tím, co může prožívat dítě, které žije ve válce.

Může se dítě do války nějak zapojit?

Odhodila jsem kolo stranou a běžela do kurníku. Přikrčila jsem se mezi slepice a všechny ty hrozné zprávy jsem jim vypověděla. Vůbec to s nimi nehnulo. Chovaly se úplně normálně, jako by se nic nezměnilo.

Proč šla Sophie do kurníku a mluvila se slepicemi?

- *potřebovala se někomu vypovídat, slepice na ni mají čas, „naslouchají“ jí, nikomu nevyzradí, co jim řekla*

Úkol č. 3

Časová náročnost: 10 minut

Středa 15. května⁵²

(...)

Dneska jsem jela po škole na kole k Yvette, ale je pro mě čím dál těžší neprozradit své tajemství. Moc bych chtěla, aby Yvette vstoupila do naší skupiny, ale neodvážuju se to říct nahlas. Musím držet jazyk za zuby. Ona stejně nikdy nemluví o válce, bojování a takových věcech. Tím se od sebe dost lišíme. Yvette se tím vůbec neznepokojuje tak jako já. Místo toho se zajímá o domácí práce, například vaření. Dokonce ji baví pomáhat mámě s úklidem. Vůbec to nechápu. Je moje nejlepší kamarádka už od dětství a občas spolu jezdíme do Veules les Roses a děláme věci jako dřív, ale skoro to vypadá, jako bych si začínala rozumět spíš se svým bratrem!

Jaké tajemství může Sophie mít?

Popiš vztah Sophie k Yvette.

- je to její nejlepší kamarádka, ráda by s ní sdílela vše
- Sophie se od začátku zajímá o válku, nerozumí Yvettinu chování – zajímá se o domácí práce, dokonce ji to baví
- válka jejich přátelství mírně narušuje – sice dělají to, co dříve, ale situace se změnila
- Sophie má před Yvette tajemství, navíc každá se zajímá o něco jiného

Vyhledej na mapě Veules les Roses. Zjisti, jak daleko od tohoto místa je Paříž.

- asi 200 km

Úkol č. 4

Časová náročnost: 10 minut

Sobota 8. června⁵³

Stále se ještě třesu. Jsem tak vyděšená, že vůbec nevydržím na jednom místě – a o psaní ani nemluví. Už to trvá celé hodiny.

⁵² ATKINSOVÁ, Jill. *Sophiina tajná válka: Deník dívky z druhé světové války (1939–1940)*. Praha: Egmont, 2011, s. 25. ISBN 978-80-252-1924-9.

⁵³ ATKINSOVÁ, Jill. *Sophiina tajná válka: Deník dívky z druhé světové války (1939–1940)*. Praha: Egmont, 2011, s. 50. ISBN 978-80-252-1924-9.

Co se podle tebe mohlo Sophii přihodit, co ji vyděsilo?

Jsem moc ráda, že se tatínek se Sebastienem dostali domů z farmy v pořádku už po tom prvním výbuchu. Střela dopadla docela blízko Yvettina domu. Jsem strašně vyděšená. Yvette, moje drahá Yvette! Modlím se, aby byla v pořádku. Kéž by to nikoho nezranilo ani nezabilo. Když jsem se skrčila v koutě, myslela jsem na chudinku babičku. Ve svém domku u kostela je teď úplně sama. Musí být hrůzou bez sebe!

Vzduchem zasvištěla další střela a vybuchla někde blízko té první. Přitiskly jsme se s maminkou k sobě. Vesnicí se rozléhal ohlušující rachot palby. Pak jsme zaslechli svištění další střely. Tahle dopadla blíž. Všichni jsme se vrhli na kamennou podlahu. Když střela vybuchla, roztřásla se nám všechna okna.

„Musíme zavřít okenice!“ vyjekla maminka. Začala šplhat po žebříku. Vyšla jsem se za ní. Než jsem zavřela okenice svého pokojíku, vykoukla jsem přes dvorek směrem k vesnici. Z jednoho z domů a také ze staré kůlny stoupala mračna kouře. Zdálo se však, že Yvettin i babiččin dům stojí a jsou oba v pořádku.

Najednou jsem zahlédla, jak do vesnice vjíždí obrovský německý tank. Zaječela jsem hrůzou. Maminka přiběhla a postavila se vedle mě k oknu. Všimla jsem si, že si zoufale přitiskla ruce k ústům. Vedle tanku běželi němečtí vojáci a pálili ze samopalů. Bylo to hrozné. Stále to však vypadalo tak neskutečně, jako bych sledovala válečný film.

Jaké pocity v tobě ukázka vyvolává?

S čím se podle tebe musí člověk během války vyrovnávat?

Vysvětli, proč může situace Sophii připomínat film.

- pro Sophii je toto jeden z prvních reálných válečných prožitků, sledování filmů je běžnou součástí života

- zároveň jí projekce do filmu dodá větší pocit bezpečí – pocit, že to, co se děje, se jí netýká; ona je jen divák

Úkol č. 5

Časová náročnost: 30 minut

Středa 31. července⁵⁴

Každý den máme spoustu práce. Bojujeme proti nepříteli. Francie byla rozdělena na dvě země – šikmou hranicí přímo uprostřed. Na jihu a východě vládne generál Pétain, ale táta říká, že je to stejně německý prisluhovač. Téhle polovině se říká Vichistická Francie. Naše polovina (sever a západ) je pod správou Němců – smůla. Takže mají pod kontrolou všechny přístavy na atlantském pobřeží. Proto proti nim musíme pořád bojovat. Možná nám vzali naši zemi, ale jedna věc je jistá – nikdy nás nepokoří!

Z Británie často vysílá generál de Gaulle. Zvedá nám tak sebevědomí a pomáhá udržovat víru. Pamatujeme si, co nám řekl v tom vysílání ze dne, kdy se Francie vzdala – že všichni občané Francie musejí dál bojovat za svou svobodu. Já to budu dělat až do konce. Dokud tahle strašlivá válka neskončí.

Zjisti, kdo byl de Gaulle.

- Charles de Gaulle – francouzský politik

Pokus se napsat odborný článek o situaci ve Francii v červenci 1940. Výsledek své práce prezentuj spolužákům.

Zamysli se nad tím, co může v člověku probudit vlastenectví. Jak se podle tebe vlastenectví projevuje?

Vyhledej, co se ke konci války stalo s Vichistickou Francií.

- Vichistická Francie existovala od roku 1940 do roku 1944 (spolupracovala s Německem; vláda maršála Pétaina)

- zanikla po osvobození Paříže (25. srpna 1944)

⁵⁴ ATKINSOVÁ, Jill. *Sophiina tajná válka: Deník dívky z druhé světové války (1939–1940)*. Praha: Egmont, 2011, s. 109. ISBN 978-80-252-1924-9.

4.5 Tereziáské ghetto

Úkol č. 1

Časová náročnost: 30 minut

Na první pohled vypadá jako starý školní dějepisný atlas, ale hodně starý, protože je vázaný v kůži a ta kůže je už dost ohmataná. Na první straně je napsáno: Atláas historicky od ... sestaweny. Od koho je sestavený, to nejde přečíst, protože je tam kaňka. Na dalších stránkách jsou mapy, většinou jsou to mapy Evropy, ale našla jsem tam i mapy jiných světadílů. Nejsou barevné jako v normálních atlasech, ale zažloutlé a nakreslené vybledlým hnědým inkoustem. Tam, kde je les, je místo zelené barvy spousta malých stromečků. Města nejsou vyznačená kolečkem, ale opravdu je tam namalované malé městečko, většinou s hradbami a s bránou, nebo jenom hrad nebo vesnička. Tam, kde mají být hory, jsou nakreslené různě velké kopečky a v mořích plavou velryby a všelijaké nestvůry a plují po nich koráby s plachtami. Někde je prázdná plocha a na ní je napsáno HIC SUNT LEONES. Zjistila jsem, že to znamená *** a psalo se to do map na místa, která ještě nebyla prozkoumaná, a nikdo nevěděl, co tam je. Taková už dnes nejsou, a to je škoda. Když sáhnu na mapu, přeneseme mě atlas do minulosti. Opravdu. Už se mi to stalo několikrát.⁵⁵

Pokuste se ve skupině nakreslit mapu svého okolí, aby vypadala jako ze starého atlasu.

Zjisti, co lze doplnit místo *. Z jakého jazyka jsi tato slova překládal?**

= *Zde jsou lvi.*

- *latina*

Kdybys vlastnil tento kouzelný atlas, do které doby by ses chtěl přenést? Proč?

Vymysli, do jakých situací by ses v dané době mohl dostat, jaké problémy bys musel řešit.

⁵⁵ VÁLKOVÁ, Veronika. *Tereziáské ghetto: Tajemný vlak do neznáma*. Praha: Grada, 2013, str. 3. ISBN 978-80-247-4761-3.

Úkol č. 2

Časová náročnost: 20 minut

Bářin záložní krizový program pravil, že (...) by si měla vzpomenout, co jí vtloukali rodiče do hlavy o zásadách bezpečného pohybu v nebezpečném prostředí.

Uved' příklady nebezpečných prostředí.

Pokus se sestavit seznam zásad, jak by ses měl/a zachovat při nebezpečí.

Zásada číslo jedna – vyhýbat se opuštěným a liduprázdným místům. Zásada číslo dvě – pokud hrozí jakékoliv nebezpečí, je nutno se dostat někam, kde je co nejvíce lidí. Proč? Zaprvé – útočníci nenapadají své oběti před svědky. Zadruhé – mezi lidmi se člověk snadno ztratí a útočníka setřese. Zatřetí – mezi lidmi se dá sehnat pomoc. Ideální je třeba nákupní centrum. Bára se rozhodla řídit zásadou číslo dvě a najít nějaké nákupní centrum. (...)

Ocitla se před velkou dvoupatrovou budovou s mohutnou bránou a kamennou koňskou hlavou nad ní. Napadlo ji, že by to snad mohlo být to nákupní centrum, ale všechna okna byla zhasnutá. Takže buď to centrum nebylo, nebo měli výpadek proudu.

„Hej! Co tu děláš?“ křikl na ni někdo zčista jasna a ulicí, do níž se právě dostala, se rozlehl dusot dvou párů těžkých bot. (...) „Za ní!“ slyšela za sebou.

Záložní krizový program v Bářině hlavě rychle probíral možnosti záchrany. Zásada číslo tři – když tě někdo sleduje, *nikdy* nechod' domů, neukazuj nepříteli, kde bydlíš. Zásada číslo čtyři – nesnaž se schovat v nějakém domě. Dostaneš se do pasti, protože to tam neznáš a protože většinou nemá jiný východ. Zásada číslo pět – drž se dál od zaparkovaných aut, mohl by mezi nimi někdo číhat. Zásada číslo šest – drž se zásady číslo dvě.⁵⁶

Dostal/a ses někdy do nebezpečné situace? Do jaké? Jak ses zachoval/a?

Pomohl/a jsi někomu v nebezpečné situaci? Komu a jak?

⁵⁶ VÁLKOVÁ, Veronika. *Terezínské ghetto: Tajemný vlak do neznáma*. Praha: Grada, 2013, str. 15, upraveno. ISBN 978-80-247-4761-3.

Úkol č. 3

Časová náročnost: 20 minut

„Ti, které jsi viděla, nejsou žádní vrahové,“ řekl pak. „Svážejí mrtvoly lidí, kteří přes den pomřou hladem, na nemoci... A honili tě *ghetouši*.“

„*Ghetouši*?“ Báře to připomínalo názvy všelijakých skřetů z různých počítačových her. Goblini, ghúlové, koboldi a tak.

„Ghettowache,“ vysvětlil kluk. Tomu Bára rozuměla, to znamená stráž ghetta. „Oni by ti asi dali pár ran pendrekem, nic víc. Utéct jim je hračka, jsou to strejdové, kterým táhne na padesátku. Do loňska vybírali do ghettowache mladé silné chlapy, ale náckové se jich začali bát, tak je všechny odvezli někam na východ na práci a od té doby jsou *ghetouši* k smíchu. Ale vždycky se najde někdo, kdo o tu práci má zájem, protože mají vyšší příděly.“

„Čeho?“

„Jídla.“

Asi se mu zželelo Bářina nechápavého kukuče, protože jí rovnou vyložil, že jídlo se tady nedá koupit. Jídlo lidé dostávají zadarmo, což Báře nejdřív připadalo fajn, dokud jí to ten kluk nevysvětlil – nejen že si nikdo nemůže vybrat, na co má chuť (to poněkud připomínalo školní jídelnu), ale že toho jídla je tak strašně málo a většinou je hnusné a vůbec není výživné. K snídani *parodie* na kávu, tedy něco, co se tváří jako káva, ale s kávou to má společného asi tolik co zajíc s melounem, k obědu nechutná řídká polévka nebo dva tři brambory s vodovou omáčkou a k večeři suchý chléb. Příděly jsou tak ubohé, že lidé umírají hladem. Kdo může, snaží se pro sebe i svoje nejbližší *zorganizovat* něco navíc, i kdyby to měly být třeba jen slupky od zeleniny. Bára pochopila, že *zorganizovat* znamená ukrást.⁵⁷

Vyhledej, co znamená slovo ghetto. Kdo v něm žil?

- *od středověku až do 19. století – uzavřená, oddělená městská čtvrť obývaná Židy*
- *za nacismu – městská čtvrť pro internované Židy*
- *jiná komunita izolovaná z rasových důvodů (např. černošská ghetta)*
- *zároveň místo, kde obyvatelé žijí izolovaně od ostatních lidí (př. milionářské vilové ghetto)*

⁵⁷ VÁLKOVÁ, Veronika. *Terezínské ghetto: Tajemný vlak do neznáma*. Praha: Grada, 2013, str. 36. ISBN 978-80-247-4761-3.

Vysvětli význam slov ghetouši a náckové. Uved' spisovnou podobu těchto slov.

- *ghetouši = strážci ghetta*
- *náckové = nacisté (stoupenci nacismu)*

Vysvětli význam slova parodie a organizovat.

- *parodie = druh satiry imitující a karikující určité umělecké dílo, nebo komické napodobení charakteristických gest, řeči, chování*
- *organizovat = účelně uspořádat, připravit*

Napiš, zda jsou následující tvrzení pravdivá, či nepravdivá:

Ghettouši jsou skřeti z počítačových her.	NE
Ghettowache tvoří mladí silní muži.	NE
V ghettu lidé dostávají jídlo na přiděly.	ANO
Přiděly nejsou výživné, lidé trpí hladem.	ANO
Jediné kvalitní jídlo je oběd – dostávají polévku a druhý chod, který je zasytí.	NE

Popiš život v ghettu.

Úkol č. 4

Časová náročnost: 30 minut

„Židům postupně zakázali spoustu věcí,“ ušklíbl se smutně Petr. „Chodit do divadel, do kaváren, do parků... Místo do parku se pak chodilo na židovské hřbitovy, aby se člověk aspoň trochu dostal ven. Museli jsme odevzdat rádia, šicí stroje, jízdní kola, nesměli jsme jezdit tramvají, nakupovat jsme měli dovoleno jen v určité hodiny... Kdo měl nějaké domácí zvíře, třeba psa, tak mu ho sebrali. I teplé oblečení jsme museli odevzdat a tak.“

Bára byla otřesená.

„Ale to je porušování lidských práv! Nikdo přece nesmí někomu zakázat třeba jezdit tramvají jenom proto, že je Žid nebo černoch nebo že nosí brýle. To je *diskriminace!*“ vzpomněla si konečně na to správné slovíčko.⁵⁸

⁵⁸ VÁLKOVÁ, Veronika. *Terezínské ghetto: Tajemný vlak do neznáma*. Praha: Grada, 2013, str. 55. ISBN 978-80-247-4761-3.

Vysvětli rozdíl mezi rasismem a xenofobií.

- *rasismus = nenávisť k lidem určité rasy (neetická teorie o nadřazenosti některých lidských ras)*

- *xenofobie = odpor, nedůvěra ke všemu cizímu*

Vyhledej, která lidská práva obsahuje Všeobecná deklarace lidských práv.

- *Všeobecná deklarace lidských práv:*

UDHR_2015_11x11_CZ2.pdf [online]. 2018 [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/12/UDHR_2015_11x11_CZ2.pdf

Diskutujte o tom, zda jsou všechna tato práva dnes dodržována.

Uveď, která z těchto práv byla v minulosti porušována.

„Zvláštní na tom je,“ zamyslel se Petr, „že to společnost nějak dopustila. Třeba v Dánsku, v Dánsku ne. Přijíždějí sem Židi z Dánska, takže víme, co se tam děje. Když Hitler Dánsko přepadl, zachránili Dánové skoro všechny své Židy tak, že je přeplavili během jediné noci přes mořskou úžinu do Švédska. A když v Dánsku nacisté nařídili, že Židé musejí nosit Davidovu hvězdu, dánský král si ji připjal jako první a řekl, že pokud mají být jeho poddaní nějak označováni, on musí být označen jako první. No tak si tu žlutou hvězdu přišli všichni Dánové, takže stejně nešlo poznat, kdo je Žid, a náckové to nařízení museli zrušit.“

Charakterizuj Dány.

- *solidární, vlastenečtí, ochotní, přátelští, odvážní*

Co podle tebe nejvíce ovlivnilo jejich rozhodnutí nosit hvězdu?

- *královo chování*

Úkol č. 5

Časová náročnost: 10 minut

„Víš co, spousta lidí má mindrák z toho, jak vypadá. Že jsou moc tlustí nebo takoví nebo makoví. Já si na Prckovi vážím toho, že mu nesejde na tom, kolik měří, ani na tom, jak vypadají ostatní. On všechny hodnotí podle toho, jací jsou. A v každém se snaží probudit ty dobré stránky. Ti malí kluci to ještě nemůžou moc chápat, ale my starší už jo – jemu na nás

opravdu záleží. Třeba to, že se tady na půdě tajně učíme. Oni by ho zastřelili, kdyby na to přišli. Nechtějí, abychom byli vzdělaní, jsme jim dobří jenom na práci v továrně nebo v lomu nebo tak. Ti mladší kluci ani nevědí, co je to škola. Než do ní začali chodit, už jim to náckové zakázali... Prcek věří, že se spousta z nás dožije konce války. A chce, abychom mohli zase normálně žít – vrátit se do školy, navázat, kde jsme přestali. On se o nás vlastně stará tak nějak – do budoucna, víš. A riskuje při tom vlastní život.“⁵⁹

Charakterizuj Prcka.

- *vzdělaný, odvážný, optimistický*
- *neřeší svou postavu, svůj vzhled*
- *záleží mu na vzdělání i na ostatních lidech*
- *nehodnotí lidi podle vzhledu, ale podle jejich vlastností, charakteru*

Zdůvodni, proč je vzdělání důležité.

Zamysli se nad tím, proč byli v některých režimech vzdělanci nepohodlní.

Úkol č. 6

Časová náročnost: 15 minut

„Řekni mi ještě něco o budoucnosti,“ poprosil Báru.

„A co?“ zeptala se Bára.

„Přemýšlel jsem třeba, jestli v budoucnosti budou existovat knihy, nebo jestli lidé budou jenom poslouchat rádio. Někdo bude knihu do rádia předčítat a ostatní ji budou poslouchat.“

„Jasně že budou. Dokonce v elektronické podobě,“ ujistila ho Bára.

„Co to je?“ zahořely Petrovi oči zájmem. A tak Bára začala povídat o počítači, internetu, elektronických čtečkách, televizi, protože tu Petr také neznal, digitálních fotoaparátů a mobilních telefonech.

„To je fantastické!“ jásal Petr šeptem.

⁵⁹ VÁLKOVÁ, Veronika. *Terezínské ghetto: Tajemný vlak do neznáma*. Praha: Grada, 2013, str. 64. ISBN 978-80-247-4761-3.

Zamysli se nad výhodami a nevýhodami moderní techniky, kterou dennodenně používáme.

Bez kterých zařízení si nedokážeš svůj život představit? Proč?

Zkus vymyslet, kam se moderní technika posune za 50 let – co budou lidé používat, co naopak zanikne?

Závěr

Téma druhé světové války, stejně jako výuka dějin celého 20. století, patří k problematičtějším tématům školní výuky – jak v hodinách dějepisu, tak v hodinách literární výchovy, především proto, že zároveň zachycuje události relativně nedávné (události, které jsou v podvědomí mnoha příslušníků rodin a které se předávají z generace na generaci) a zároveň dnešním žákům značně vzdálené. Při výuce je tedy třeba zohlednit žakovy prekoncepty, se kterými do výuky přichází, a zároveň si uvědomit, že jeho znalosti mohou být zkreslené.

K tématu války neodmyslitelně patří i téma smrti a lidského strádání. Obecně lze říci, že toto jsou velmi citlivá témata – pro žáky i učitele. Někteří učitelé se těmto otázkám snaží při výuce vyhýbat, někteří s nimi pracují, ale mohou se setkat s nepochopením ze strany žáků, nebo jejich rodičů.

Cílem diplomové práce bylo představení vybraných titulů a navržení možností, jak tyto tituly využít v hodinách především literární výchovy na základních školách. Protože nelze pracovat s jakýmkoli titulem bez znalosti kontextu, byly první dvě kapitoly zaměřeny na teoretické poznatky a stručnou charakteristiku vybraných výukových metod.

Prostřednictvím vybraných ukázek se žáci mohou seznámit s klíčovými otázkami druhé světové války, ale i se závažnými problémy dnešní doby. I když se všechny knihy odehrávají v době druhé světové války, většina z nich má mnohem větší přesah. Nevěnuje se pouze přiblížení určité fáze války z nějakého pohledu, ale nabízí čtenářům možnost zamyšlení nad událostmi, které se dennodenně dějí kolem něj. Vybrané texty tedy mohou v mnohých případech posloužit jako východisko k řešení vážných problémů, se kterými se žáci mohou potýkat.

Literatura pro děti a mládež je jedním z významných faktorů, které formují životní postoje žáka. Čtení beletristických knih je může motivovat k dalšímu zájmu o závažná témata a k práci s odbornou literaturou.

Seznam zdrojů

Primární literatura

ATKINSOVÁ, Jill. *Sophiina tajná válka: Deník dívky z druhé světové války (1939–1940)*. Praha: Egmont, 2011. ISBN 978-80-252-1924-9.

BEZDĚKOVÁ, Zdeňka. *Říkali mi Leni*. Praha: Práce, 1983.

BOŘKOVCOVÁ, Hana. *Zakázané holky*. Praha: Albatros, 1995. ISBN 80-00-00216-7.

FRENCHOVÁ, Jackie. *Hitlerova dcera*. Praha: Mladá fronta, 2009. ISBN 978-80-204-1899-9.

VÁLKOVÁ, Veronika. *Terezínské ghetto: Tajemný vlak do neznáma*. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4761-3.

Sekundární literatura

BOYLE, David. *Druhá světová válka ve fotografiích*. Čestlice: Rebo Production, 1999. ISBN 80-7234-032-8.

ČEŇKOVÁ, Jana a kol. *Válečné dětství a mládí (1939–1945) v literatuře a publicistice*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3413-5.

GENČIOVÁ, Miroslava. *Literatura pro děti a mládež (ve srovnávacím žánrovém pohledu)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984.

GILBERT, Martin. *Druhá světová válka: Úplná historie*. Praha: BB/art, 2006. ISBN 80-7341-933-5.

CHALOUPKA, Otakar. *Próza pro děti a mládež (její otázky, působení a perspektivy)*. Praha: Albatros, 1989.

KEEGAN, John. *Druhá světová válka*. Praha, Plzeň: Pavel Dobrovský – Beta a Jiří Ševčík, 2004. ISBN 80-7306063-9.

KRAUS, Jiří a kol. *Nový akademický slovník cizích slov A–Ž*. Praha: Academia, 2006. ISBN 80-200-1415-2.

KUBECZKOVÁ, Olga. *Smrt a dítě. Existenciální motivika v české literatuře pro děti a mládež*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2013. ISBN 978-80-7464-278-4.

MAŇÁK, Josef a Vlastimil ŠVEC. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-039-5.

NÁLEVKA, Vladimír. *Druhá světová válka*. Praha: Triton, 2014. ISBN 978-80-7387-669-2.

ŠUBRTOVÁ, Milena a kol. *Slovník autorů literatury pro děti a mládež 2. Čeští spisovatelé*. Praha: Libri, 2012.

TAYLOR, Alan John Percivale. *Příčiny druhé světové války*. Bratislava: Perfekt, 2005. ISBN 80-8046-288-7.

Internetové zdroje

Adolf Hitler | holocaust [online]. 2018 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/dejiny/osobnosti/adolf-hitler/>

dějepis.com [online]. 2018 [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: <http://www.dejepis.com/>

jackie-french [online]. 2018 [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: <http://www.jackiefrench.com/>

Moderní-Dějiny.cz | Norimberské zákony z roku 1935 [online]. 2018 [cit. 2018-04-03]. Dostupné z: <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek/norimberske-zakony-z-roku-1935/>

Památník Terezín [online]. 2018 [cit. 2018-04-08]. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/>

UDHR_2015_11x11_CZ2.pdf [online]. 2018 [cit. 2018-04-10]. Dostupné z: http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/12/UDHR_2015_11x11_CZ2.pdf

Vaše databáze knih – knižní databáze | ČBDB.cz [online]. 2018 [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: <https://www.cbdb.cz/>

Watemala [online]. 2018 [cit. 2018-04-05]. Dostupné z: <https://www.wetemaa.cz/>

Anotace a klíčová slova

Jméno a příjmení:	Bc. Michala Faltová
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Jana Sladová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Válečné příběhy s dívčí hrdinkou a jejich využití v hodinách literární výchovy
Název v angličtině:	War stories with a girl protagonist and their usage in literature classes
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá knihami pro děti a mládež, jejichž příběh se odehrává za druhé světové války a jejichž hlavní hrdinkou je dívka. V práci jsou zastoupeny tituly českých i zahraničních autorů, díla starší i novější. Těžištěm práce jsou vybrané ukázky z knih, se kterými lze pracovat především v hodinách literární výchovy na 2. stupni základní školy.
Klíčová slova:	literatura pro děti a mládež, druhá světová válka, dívčí hrdinka, literární výchova
Anotace v angličtině:	The thesis is about books for the children and youth. Stories of these books are situated in The World War II and main character being a young girl. There are both the Czech and foreign authors titles mentioned in the work, including the ones of the past and present. The body of work is made up of chosen extracts from books, which should be used especially in literature classes on middle school.
Klíčová slova v angličtině:	literature for children and youth, The World War II, girl protagonist, literature classes
Přílohy vázané v práci:	0
Rozsah práce:	72 s.
Jazyk práce:	čeština